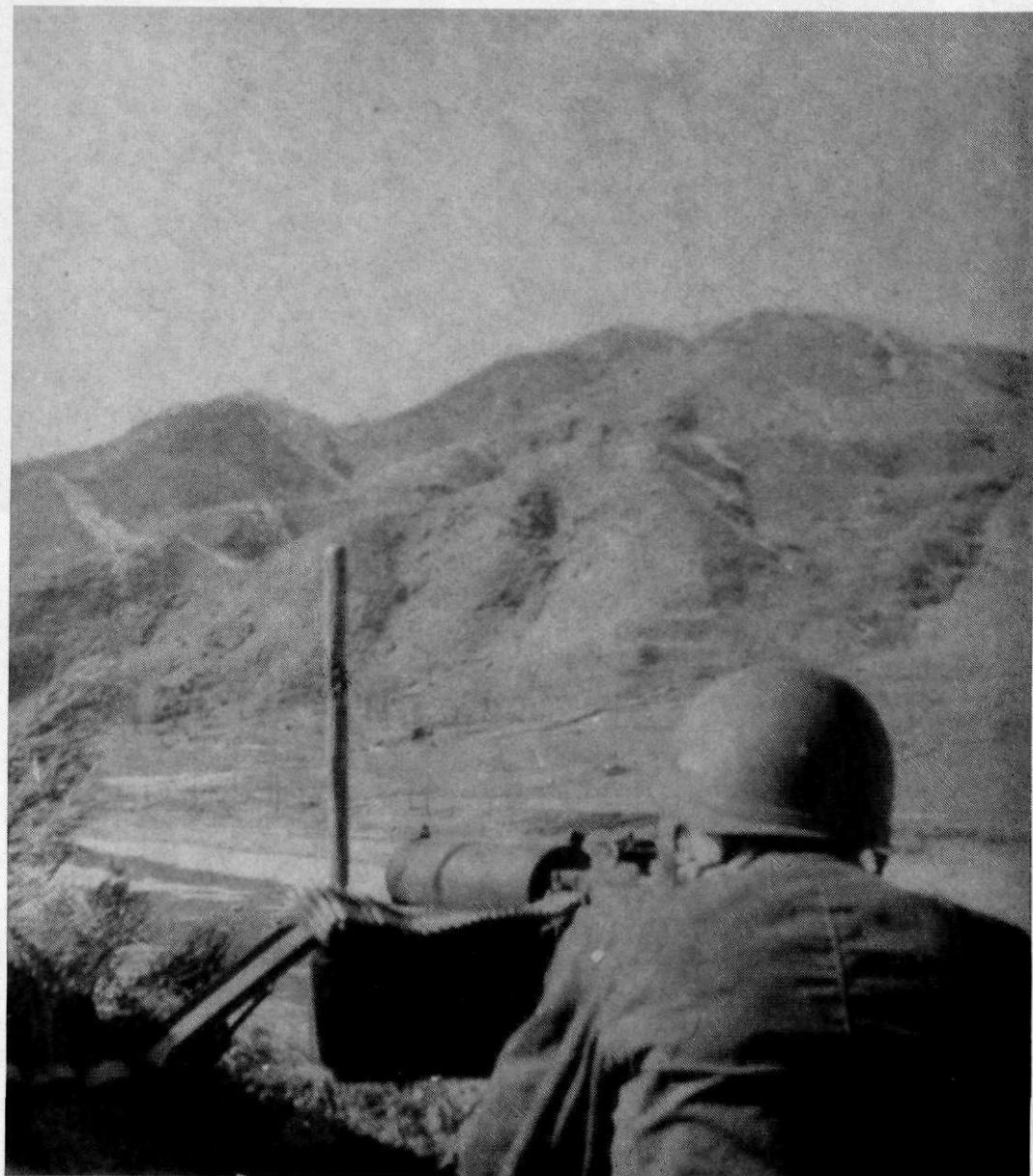

militaire spectator

WAARIN OPGENOMEN
DE OFFICIËLE
MEDEDELINGEN VAN
DE KONINKLIJKE
LANDMACHT EN DE
KONINKLIJKE
LUCHTMACHT

25 jaar geleden:
Nederlanders
met VN-taak in
Korea

(zie blz. 411)

militaire spectator

MAANDBLAD

waarin opgenomen de officiële mededelingen van de Koninklijke landmacht en de Koninklijke luchtmacht

UITGAVE:

Koninklijke Vereniging ter beoefening van de Krijgswetenschap

HOOFDREDACTEUR:

W. Walthuis
brigade-generaal der infanterie b.d.

ADJ.-HOOFDREDACTEUR:

M. W. A. Weers
kolonel van de Koninklijke luchtmacht

REDACTEUREN

H. A. Baaij
luitenant-kolonel van de Koninklijke luchtmacht

ir. H. Lankhorst
kolonel van de technische staf

A. Majers
kolonel der artillerie

G. A. Numan
brigade-generaal der fuseliers

CORRESPONDENTIE

Adm. Militaire Spectator
p/a Bureau Voorlichting MvD,
Spui 32, Den Haag.
Tel.: (070) 72 14 64

ABONNEMENTEN:

f 25,— per jaar
buitenland f 30,— per jaar
losse nummers f 2,50

ADVERTENTIES:

Frankenhorst 28, Sassenheim
Tel.: (02522) 1 06 46
Contractprijzen op aanvraag

NADruk VERBODEN

inhoud

- 410 Officiële mededelingen van de Koninklijke landmacht en de Koninklijke luchtmacht
-
- 411 Zuid-Korea, bedreigde dominosteen maar door ervaring wijs
-
- 413 Effectief leiding geven. Een analyse van een aantal relevante factoren, door drs. J. Mannen en drs. H. J. M. Wassenberg
-
- 422 The Royal Artillery's new equipments, by Norman L. Dodd, colonel UK Army, retired
-
- 428 De metamorfose van het Rode Leger. Van revolutionaire vrijescharen tot modern krijgsmacht, door H. Toorenvliet, publicist, Den Haag
-
- 438 Van risorgimento naar resistenza: helden en simulanten van twee Italiaanse zelfbevrijdingen, door J. R. Evenhuis, journalist, Rome
-
- 446 De meteo, onmisbare factor bij de besluitvorming, door D. V. McDonald, Major USAF (vert.)
-
- 450 Meningen van anderen: Onontbeerlijke discipline
-
- 450 Antwoord op meningen van anderen: Onontbeerlijke discipline
-
- 451 Nieuwe uitgaven
-
- 452 Uit de vakpers: Sovjet „aerospace“-strijdkrachten en doctrine

OFFICIELE MEDEDELINGEN

KONINKLIJKE LANDMACHT - KONINKLIJKE LUCHTMACHT

Uit de landmacht- en luchtmachtorders

LuO 75506 (86/11). Telecommunicatieaangelegenheden.

LaO 75008 (55.5/78)/LuO 75508(55.5/75). Regeling 5%-ziektekosten bijzondere groepen ontslagen militairen.

LaO 75009 (55.5/79)/LuO 75509(55.5/76). Regeling 5%-ziektekosten militairen 1975.

LaO 74001 (56/56). Regelen met betrekking tot de belangstellingsregistratie (herdruk juni 1975).

LaO 71005 (51.14/31)/LuO 71501 (51.14/33). Besluit bevorderingseisen werkelijke dienst reserve-officieren landmacht/luchtmacht 1970 (herdruk juni 1975).

LaO 75011 (51.2/107). Groot verlof en klein verlof in afwachting van groot verlof voor dienstplichtigen der KL.

LaO 75012 (23.1/70a)/LuO 75511 (23.1/72a). Opheffing commissie coördinatie preserverings- en verpakkingsaangelegenheden krijgsmacht.

LaO 75013 (51.12.15j)/LuO 75512 (51.12.15j). Wijziging Voorschrift dienstverbintenissen beroepspersoneel.

LaO 61082(55.5/33)/LuO 61572(55.5/

51). Geneeskundige verzorging van de Koninklijke landmacht en de Koninklijke luchtmacht in de Bondsrepubliek Duitsland (herdruk).

LaO 63018(55.14/22e)/LuO 63514(55.14/22f). Regeling schade aan tafelgerei (herdruk).

LuO 72522(23.3/8). Vredesorganisatie commando tactische luchtmachtstrijdkrachten (herdruk).

LaO 75014(91.1/31). Vaandel Regiment aan- en afvoertroepen.

LaO 75015(78/415). Voorstudie algemene (school)ontwikkeling voor toelating tot de Koninklijke militaire school.

☆

Lamed 017-75 (83/7f)/Lumed 514-75 (83/7c). Vervoer op vertoon van een lastgeving.

Lamed 018-75 (78/397c). Cursus voortgezette militaire vorming aan de Hogere Krijgsschool.

Lamed 022-75 (18/414). Opleiding lo/sportinstructeur.

Lamed 023-75 (78/35bc). Samenstelling commissie hogere technische vorming.

Lumed 515-75 (23.1/78). Commissie studie sociale academie.

Lamed 010-72(02/33)/Lumed 513-72 (02/33). Aanwijzing tot straffen bevoegde commandanten (herdruk).

Lamed 024-75(78/416). Cursus LO/sportofficier.

Lamed 025-75(23.1/74). Instelling bureau spreiding defensiediensten.

Lamed 026-75(78/417). Opleiding voor sergeant-majoor-administrateur.

Lamed 027-75(51.2/108). Ontslag dienstplichtigen wegens algemene diensteindiging.

Lamed 028-75(51.15/102). Kerkelijke feest- en vastendagen voor Israëlitische militairen in 5736 (6 september 1975 t/m 24 september 1976).

Lamed 029-75(81/41). Snelheden voor militaire voertuigen.

Mededelingen van het Commando Opleidingen Koninklijke landmacht

4e opgave van wijzigingen op VS 5-1 (Verzameling van genietechnische gegevens). Deze wijziging omvat de constructie-, planning-, en bouwgegevens van de pontonplaatbrug (klasse 60 en 24) en het pontonplaatvlot (klasse 56 en 24).

1e opgave van wijzigingen op VS 44-124/1 (Bediening van de radar-voortleidsinstallatie KL/MSS-3012, 3e druk). Deze wijziging is samengesteld naar aanleiding van de invoering van LF 3920 Berekeningsstaat daginvloeden, 4e druk, en van LF 3805 Schaduw- en sluerdiagram.

De aandacht wordt erop gevestigd, dat officieren, die maandelijks van Rijkswege de „Militaire Spectator” ontvangen, bij wijziging van hun adres, dit schriftelijk kenbaar dienen te maken bij het Ministerie van Defensie, Afdeling CPD, Bagijnestraat 36, Den Haag.

Zuid-Korea, bedreigde dominosteen maar door ervaring wijs

* * De angst voor een mogelijke invasie van

* hun noorderburen is moeilijk uit het Zuid-koreaanse denken weg te nemen. In het bijzonder de recente successen van de communistische kolonisatoren in Indo-China hebben die vrees eerder aangewakkerd dan verminderd. Weliswaar zijn de Amerikanen nog steeds aanwezig onder de aegis der Verenigde Naties maar het is zeker niet ondenkbaar dat voor een eventueel voorstel, in het najaar dat commando op te heffen, een ruime meerderheid zou kunnen worden gevonden in de Algemene Vergadering. Immers, het aantal leden van de volkerenorganisatie dat als willoze marionetten danst naar het communistische pijpen is zo zeer gegroeid dat aan deze VN-bemoeienis met Korea geen lang leven meer beschoren lijkt wanneer eenmaal het rode opportunisme de tijd gekomen acht. En of in dat geval de presentatie van de Zevende Vloot in de Aziatische wateren een voldoende waarborg zal zijn voor het handhaven van het toch al zo labiele evenwicht moet, na de Indo-chinese ontknoping, wel zeer sterk worden betwijfeld.

Ouder wordende politieke leiders stellen zich vaak als ideaal, hun levenswerk te voltooien voor de dood hen roept. Dat noopt hen soms haast te maken en maakt hen maar al te vaak tot een gevaarlijke factor in de interstatelijke verhoudingen. Zo was koning Feisal van Saoedi-Arabië ontegenzeggelijk de drijvende kracht achter het Arabische streven Jeruzalem aan de Israëli's te ontrukken, omdat hij als Muzelman erop uit was nog bij zijn leven die heilige stad aan de Islam terug te schenken.

Een vergelijkbaar ideaal koestert ook Kim Il Soeng, het Noordkoreaanse staatshoofd, die volgens de berichten aan een ongeneeslijke ziekte lijdt en dientengevolge in tijdnood dreigt te geraken waar het gaat om de verwezenlijking van zijn vurigste wens: de hereniging der beide Korea's. De vraag is, of hij daartoe andermaal de bestandslinje zal willen doen schenden: willen zal hij dat zeker, maar of het ook werkelijk zover zal komen staat

nog maar te bezien. De Chinezen zullen er bepaald weinig voor voelen, Kim Il Soengs aspiraties te helpen verwezenlijken door opnieuw grote aantallen „vrijwilligers” te leveren, hetgeen hoogstwaarschijnlijk rechtstreeks zou leiden tot een aanmerkelijke verslechtering van de nog zo kwetsbare Amerikaans-Chinese betrekkingen.

Maar zonder een dergelijk steuntje in de rug zijn Noord-Korea's kansen op succes gering. Ter andere zijde immers wordt een wakend oog in het zeil gehouden door Japan, dat met name streeft naar een stabilisatie van het Noordaziatische evenwicht en in dat kader alle belang heeft bij een regionale machtsbalans tussen de Verenigde Staten, de Sovjet-Unie en China. Japan is daarom zeker niet bereid een Noordkoreaanse experiment te gedogen; het heeft zich al uitgesproken onvriendelijk tegenover Pjongjang opgesteld — onder meer door essentiële exportgaranties te weigeren — en zal waarschijnlijk in voorkomend geval niet zelf militair ingrijpen doch wel alles doen om een Noordkoreaanse avontuur te dwarsbomen.

Het ziet er dan ook naar uit dat Kim Il Soengs hoop een ijdele is. Zonder de onmisbare Chinese steun is zijn militaire sterkte beslist ontoereikend, met ruim 465.000 man tegenover Seoels 625.000, hoewel zijn luchtmacht bijna het drievoudige bedraagt van die van het zuiden. Maar China's onwil tot participatie, gesteld tegenover de betrokkenheid van de Verenigde Staten — aanwezig met meer dan 40.000 man, en met de Zevende Vloot in de nabijheid — en daarbij gevoegd de grommende Japanse waakhond op de drempel, dat alles te zamen biedt het noordelijke staatshoofd weinig uitzicht op de vervulling van zijn liefste wens.

De gevolgtrekking lijkt daarom voor de hand te liggen: geen aanwijsbare redenen voor Zuidkoreaanse bezorgdheid, geen acuut gevaar dat Zuid-Korea na de drie samenstellende bestanddelen van het vroegere Indo-China de volgende, omvallende dominosteen dreigt te zullen zijn. Maar toch is het verklaarbaar dat Zuid-Korea allesbehalve gerust is over de mogelijke ontwikkelingen in de toe-

komst. Het heeft immers reden te over om op grond van de ervaring uit het verleden beducht te zijn voor de noorderburen die ruim vijftienvijftig jaar geleden ook reeds poogden hun slag te slaan en met geweld de status quo te wijzigen.

Vijftienvijftig jaar geleden moesten de Verenigde Naties in de bres springen om het onder de voet lopen van het vrije Zuid-Korea te verhinderen. Dat lukte, maar het was een dubbeltje op zijn kant. Aan het opwerpen van de dam waartegen de ontketende rode springvloed alsnog moest worden tot staan gebracht leverde ook Nederland een bijdrage: het Nederlandse detachement Verenigde Naties, dat werd opgericht bij Ministeriële beschikking van 25 september 1950, nadat de regering had besloten

... gehoor te geven aan het beroep, hetwelk de Veiligheidsraad in haar resolutie van 27 Juni 1950 heeft gedaan op de leden van de Verenigde Naties, om bijstand aan de Republiek Korea te verlenen met het doel aan de gewapende aanval door de strijdkrachten van Noord-Korea het hoofd te bieden en bij te dragen tot herstel van orde en veiligheid in het betrokken gebied.

Als oprichtingsdatum voor dit NDVN werd 15 oktober 1950 aangewezen; op 26 oktober reeds vertrok het detachement, aan boord van de Zuiderkruis, uit Rotterdam.

Dat is nu een kwarteeuw geleden. In een dergelijk tijdsbestek kan men veel vergeten. Het is echter goed, dat de vrije mens van nu terugdenkt aan de gebeurtenissen van toen. Terugdenkt aan de gelegenheid die de dief maakte, toen — op 25 juni 1950 — tien Noordkoreaanse divisies de 38e breedtegraad overschreden die tot dan toe had gediend als demarcatielijn tussen het communistische noorden en het vrij gebleven zuiden: toen de zuiderlingen niet in staat bleken de agressie te keren riep de Zuidkoreaanse regering — indachtig de salamitactiek van het expansionistische communisme dat zijn grenzen steeds verder verlegde zonder

ooit een stap terug te doen — de Verenigde Naties te hulp, „als de vreedzame samenleving der volkeren u ernst is, dóé dan iets!”

De bijdrage die Nederland daarbij leverde, was zeker niet groot in kwantiteit maar bleek in de harde praktijk wel van een zeer bruikbare kwaliteit: wie zich daarvan wil overtuigen, leze de uitgebreide beschrijving van het wedervaren van het detachement zoals dat werd geboekstaafd door luitenant-kolonel Schaafsma in „Het Nederlands Detachment Verenigde Naties in Korea 1950-1954”. In het bijzonder voor de jongeren van thans is het aanbevelenswaard, eens terug te zien op een periode waarin gewapenderhand moest worden opgetreden om het gevaar voor de vrije wereld te bezweren en waarin de bereidheid zich metterdaad in te zetten nog allerwegen sympathie ontmoette: na Griekenland — 1947 — en West-Berlijn — 1948 — werd Zuid-Korea ten duidelijkste het bewijs dat het Westen niet lijdzaam wenste toe te zien wanneer een bondgenoot in slavernij zou worden gevoerd.

In 1950 droeg Nederland zijn steentje bij om de bedreigde dominosteen voor omvallen te behouden. Sindsdien mag worden vastgesteld dat de toentertijd geleverde inspanningen en de gebrachte offers niet tevergeefs zijn geweest: de aangevalen bondgenoot werd níét in de communistische machtsfeer ingelijfd, en het doel dat de Verenigde Naties zich hadden gesteld — zoals in de hierboven geciteerde beschikking omschreven — kon dank zij het gezamenlijke optreden worden bereikt. De Nederlandse krijgsmacht mag trots zijn, daartoe te hebben bijgedragen.

Het is overigens leerzaam, te zien hoe Zuid-Korea zelf de handen uit de mouwen is gaan steken met het oog op de mogelijkheid van een herhaling van de Noordkoreaanse poging: wiens kastanjes al eens door anderen uit het vuur moesten worden gehaald doet er wijs aan te zorgen bij een volgende gelegenheid zelf tot ingrijpen bekwaam te zijn. Het heeft er, helaas, de schijn van dat een dergelijke wijsheid elders in de vrije wereld nogal schaars is!

Effectief leiding geven

Een analyse van een aantal relevante factoren

drs. J. Mannen en drs. H. J. M. Wassenberg

Het fenomeen leiding geven is sedert eeuwen het onderwerp van beschouwingen geweest. Dit is begrijpelijk want men ging — en gaat nog steeds — ervan uit dat goed leiderschap essentieel is voor het voortbestaan en functioneren van groepen, organisaties en maatschappijen.

Gedurende lange tijd werd de aandacht hoofdzakelijk gericht op politieke leiders. Zo trachtte bv. Plato, in de Griekse oudheid, vast te stellen wat de juiste opleiding van leiders zou zijn, en Nicolo Macchiavelli gaf in de renaissance een receptenboek voor succesvolle leiders uit.

Sedertdien hebben zich uitermate ingewikkelde samenwerkingsverbanden hand in hand met complexe produktiemethoden ontwikkeld. Daarbij ontstond een grote behoefte aan specialisatie en coördinatie en als gevolg daarvan werd het probleem van het leiding geven op diverse gebieden urgent. De sociale wetenschappen, wier object het menselijke gedrag is, hebben zich pas na de Tweede Wereldoorlog massaal op dit vraagstuk geworpen. Als gevolg daarvan werden ontelbare studies en onderzoeken verricht. Toch is men nog niet erin geslaagd tot een samenhangend en duidelijk geheel van kennis en inzichten te komen.

De hoofdredenen hiervoor zijn de volgende.

1. Leiding geven wordt belicht uit verschillende gezichtspunten, die weinig gemeenschappelijke elementen bezitten; zo is voor sommigen leiding geven een kenmerk van een groep of organisatie; anderen beschouwen het als een gedragskenmerk, behorende bij een individu.

2. Sommige studies en onderzoeken geschieden uit een normatief a priori; dit heeft tot gevolg dat assumpties over hetgeen moet zijn, worden verward met feiten over samenhangen en oorzaak/gevolgrelaties.

Men is daarbij niet zozeer geïnteresseerd in empirisch te constateren wetmatigheden als wel in bevestiging van de eigen opvattingen over de wijze waarop het leiding geven dient plaats te vinden. Deze benadering kan weliswaar van groot belang

zijn, maar degene die zo werkt zal gemakkelijk „blind spots” ontwikkelen, die hem verhinderen alle relevante feiten onder ogen te zien [1].

3. Onderzoek op het gebied van het leiding geven wordt geconfronteerd met een aantal zeer moeilijke problemen. In de eerste plaats blijkt leiding geven een uitermate complex sociaal proces te zijn. Om tot valide uitspraken te komen, is het vereist dat een groot aantal vergelijkbare situaties, groepen en/of organisaties in het onderzoek worden opgenomen. Dit blijkt in de praktijk moeilijk te realiseren. In de tweede plaats heeft het tot nu toe verrichte empirische onderzoek hoofdzakelijk betrekking gehad op leiding geven in laboratoriumsituaties en in kleine groepen. De resultaten daarvan kunnen niet zonder meer worden gegeneraliseerd naar andere samenwerkingsverbanden [2].

In dit artikel staat het gedrag van de leider en diens effectiviteit centraal. Het betoog wordt beperkt tot het formele leiding geven. Allereerst zal het begrip leiding geven worden gedefinieerd. vervolgens zal worden stilgestaan bij het gedrag van leiders en de inhoud van het begrip effectiviteit zal worden vastgesteld; daarna zal nader worden ingegaan op de relatie tussen de situatie en de effectiviteit van het gedrag van leiders. Daaruit zullen de nodige kwaliteiten van de leider worden afgeleid en tot slot zal een aantal opmerkingen over de opleiding van leiders worden gemaakt.

Algemene opmerkingen

Alvorens het verschijnsel leiding geven te bezien, dienen eerst de volgende vragen te worden beantwoord:

- hoe wordt het begrip „leiding geven” gedefinieerd?
- op welke soort leiders heeft dit betoog betrekking?
- op welke wijze wordt het verschijnsel benaderd?

De algemene definitie van „leiding geven”, overeenkomend met die van [3a . . . d], luidt:

een proces, waarbij de activiteiten van ondergeschikten, individueel of in groepsverband, worden beïnvloed ten einde in een gegeven situatie bepaalde doelstellingen te realiseren.

Onder stijl van leiding geven, of leiderschapstijl, worden de *betrekkelijk stabiele gedragwijzen verstaan die een leider vertoont wanneer hij in een bepaalde context de activiteiten van ondergeschikten stuurt.*

Met het begrip stijltreks wordt *het aantal verschillende stijlen dat de leider in diverse situaties vertoont* bedoeld.

Een indeling van leiders kan op verschillende manieren worden gemaakt: formele versus informele, gekozen versus benoemde, enz.

Leiders kunnen voorts optreden in verschillende typen organisaties. Men kent organisaties, die zich richten op de belangen of behoeften van de leden en organisaties, die zich richten op een doel dat extern is aan de leden.

Dit betoog wordt beperkt tot de formele en benoemde leiders in organisaties met een doel dat extern is aan de leden; dus functionarissen die:

- a. als leider niet voortkomen uit de eenheid, waarover ze zijn aangesteld, maar door de organisatie zijn benoemd op grond van formele criteria en
- b. tot taak hebben ervoor te zorgen dat de door de organisatie gestelde doelen door de ondergeschikten worden bereikt.

Het geheel van activiteiten, ontplooid door dit type leiders wordt *formeel leiding geven* genoemd. *Dit is een proces waarbij het gedrag van ondergeschikten wordt beïnvloed, ten einde in een gegeven situatie de door de organisatie gestelde doelen te realiseren.*

Uit deze definitie volgt dat het formele leiding geven een speciale soort leiding geven is, waarbij het accent is gelegen op het bereiken van organisatie-doelen.

Gedurende vele jaren was het onderzoek op het gebied van leiding geven geconcentreerd op het ontdekken van leiderschapkenmerken. Daarbij werd uitgegaan van de gedachte dat er bepaalde inherente, aan de persoon gebonden, kwaliteiten zouden bestaan die essentieel waren voor effectief leiderschap in alle mogelijke situaties. Een overzicht van de literatuur toont echter aan dat deze benadering weinig bevredigende resultaten heeft

opgeleverd [4]. *Eugene E. Jennings* maakt in dit verband de typerende opmerking [5]:

Fifty years of study failed to produce one trait or set of qualities that can be used to discriminate leaders and non-leaders.

De hypothese omtrent het bestaan van universele, essentiële en aan de persoon inherente leiderschapkenmerken wordt niet door de feiten ondersteund.

Empirisch onderzoek leidt veeleer tot de conclusie, dat het niet erom gaat wat de leider is, maar wat hij doet, dat leiding geven een dynamisch proces is, variërend van moment tot moment, van situatie tot situatie, van persoon tot persoon en van functie tot functie [6].

Deze conclusie opent een meer vruchtbare weg, nl. de situationele benadering. Daarbij is de aandacht gericht op waargenomen en waarneembaar gedrag en niet op aangeboren potenties. Op basis van waarnemingen van de frequentie of infrequentie van bepaalde activiteiten in diverse situaties kunnen modellen worden ontwikkeld, waaruit voorspellingen kunnen worden afgeleid omtrent het meest geschikte leiderschapsgedrag in een speciale context [7].

Het gedrag van leiders

Kenmerken van het leiderschapsgedrag

Het gedrag van leiders kan aan de hand van de volgende aspecten worden beschreven.

1. **TAAKGEDRAG**, d.w.z. de mate waarin een leider het geheel van normen en verwachtingen van de zijde van de ondergeschikten definieert en organiseert en vaststelt welke activiteiten een ieder dient te verrichten, alsmede wanneer, waar en hoe de taken dienen te worden uitgevoerd. Taakgedrag wordt gekenmerkt door pogingen om vastomlijnde organisatiepatronen, communicatiekanalen en werkwijzen te vestigen [8].

2. **RELATIEGEDRAG**, d.w.z. de mate waarin een leider persoonlijke relaties met zijn ondergeschikten aanknoopt en/of onderhoudt door het aanpassen van communicatiekanalen aan de eisen van de situatie, het delegeren van verantwoordelijkheid en het geven van gelegenheid aan de ondergeschikten om hun potentieel te benutten. Relatiegedrag wordt gekenmerkt door sociaal-emotionele steun, vriendschap en wederzijds vertrouwen [9].

Taak- versus relatiegedrag

Taak- en relatiegedrag worden vaak als elkaars tegenpolen beschouwd, gelegen op een continuüm of as, lopende van een sterke mate van taakgedrag naar een sterke mate van relatiegedrag; volgens deze opvatting houdt een hoge mate van taakgedrag een geringe mate van relatiegedrag in [10].

Empirisch onderzoek van het waargenomen gedrag toont echter aan dat het leiderschapsgedrag (of de stijl van leiding geven) van leider tot leider en van situatie tot situatie grote verschillen vertoont: het gedrag kan soms als in hoofdzaak taakgedrag, soms als voornamelijk relatiegedrag en in weer andere gevallen als zowel taak- als relatiegedrag worden gekenmerkt.

Taak- en relatiegedrag blijken twee onafhankelijke dimensies van het gedrag van leiders te zijn [11]. Elke stijl kan worden beschreven als één specifieke combinatie van deze dimensies, bijvoorbeeld:

- hoog taak- en hoog relatiegedrag;
- laag taak- en hoog relatiegedrag;
- hoog taak- en laag relatiegedrag;
- laag taak- en laag relatiegedrag;
- matig taak- en hoog relatiegedrag, enz.

Effectiviteit

Uit de gekozen definitie van leiding geven volgt, dat de mate, waarin de door de organisatie vastgestelde doelen door de eenheid worden bereikt, indicatief is voor de effectiviteit van het gedrag van de leider.

Ten aanzien van de inhoud van het begrip organisatie-doelen bestaan de volgende drie opvattingen.

a. *De doelstellingen hebben uitsluitend betrekking op de uitvoering van de hoofdtaken, die in het kader van de werkverdeling binnen de organisatie aan de eenheid zijn toegewezen; het gaat hier dus om de produktiviteit van de eenheid.*

b. *De primaire doelstelling is de produktiviteit, doch men hecht tevens veel waarde aan de arbeidssatisfactie van de ondergeschikten. Dit vloeit voort uit het feit dat tevredenheid met het werk wordt gezien als een noodzakelijke voorwaarde om het bereiken van de produktiviteit gedurende om het bereiken van de produktiviteit langere tijd te garanderen. In deze opvatting blijft satisfactie echter een ondergeschikte doelstelling. Zij is dus niet het uiteindelijke criterium voor het succes van het beïnvloedingsgedrag van de leider.*

Overigens kan de algemene geldigheid van de cau-

sale relatie tussen arbeidsvoldoening en produktiviteit worden betwijfeld: empirisch onderzoek toont aan dat er in sommige gevallen een sterk positief verband bestaat en dat er in andere gevallen geen correlatie van betekenis is [12].

c. *Produktiviteit en satisfactie van de ondergeschikten worden als gelijkwaardige doelstellingen beschouwd. De keuze van satisfactie, als doel, geschiedt op politieke, ideële of subjectieve gronden. Hiertegen kan nauwelijks bezwaar worden gemaakt.*

Aan deze benadering kleven echter twee moeilijkheden.

1. Veelal wordt de inhoud van het begrip satisfactie in het midden gelaten: betreft het tevredenheid met het werk, met de collega's of met de wijze van leiding geven? Wil men satisfactie als organisatie-doel laten gelden, dan dient dit begrip duidelijk door de organisatie te worden gedefinieerd en gespecificeerd zodat het niet meer vatbaar is voor subjectieve interpretatie. In de meeste gevallen wordt aan deze voorwaarde niet voldaan.

2. Het bereiken van beide doelstellingen kan met elkaar in strijd zijn. Dit kan het geval zijn, wanneer het werk als onaangenaam en/of niet in overeenstemming met de capaciteiten wordt beschouwd en/of wanneer men niet vrijwillig in de organisatie verblijft. Indien in een dergelijke situatie aan de satisfactie de prioriteit wordt gegeven kan het functioneren van de organisatie in gevaar komen. Wanneer omgekeerd de produktiviteit het belangrijkste wordt geacht, blijkt daaruit dat satisfactie toch op de tweede plaats komt. In vele gevallen versluiert men deze keuze door bijvoorbeeld te spreken van een „optimale verhouding”. In feite wordt dan gekozen voor de eerste benadering. Meestal ontwijken de aanhangers van deze opvatting het dilemma, door de prioriteitskwestie niet te stellen. Als gevolg daarvan zijn de criteria voor het succes van de leider onduidelijk.

De tweede benadering is slechts een variant op de eerste. Daar een expliciete definitie van satisfactie en/of een duidelijke prioriteitsstelling (vaak) ontbreekt, is de derde benadering ongrijpbaar. Daarom zal in dit betoog de eerste benadering worden gekozen. *Als criterium voor effectiviteit zal het duurzame prestatieniveau van de eenheid bij de uitvoering van de, door de organisatie gestelde, hoofdtaken worden gehanteerd. Daarmee wordt overigens niets afgedaan aan het belang van satisfactie.*

De effectieve stijl

Talrijke auteurs, o.a. aanhangers van de klassieke, human-relations- en participatietheorieën, hebben getracht een stijl van leiding geven te identificeren die universeel het meest effectief is. Het verlangen naar een dergelijk ideaal type is begrijpelijk: het biedt nl. de mogelijkheid tot het opstellen van uniforme regels en maakt opleiding en vorming tot een relatief eenvoudige zaak.

Empirisch onderzoek levert echter tegenstrijdige resultaten op, hetgeen indiceert dat de geldigheid van deze theorieën zeer beperkt is [13].

Het najagen van één enkel, voor alle omstandigheden geschikt ideaal type lijkt derhalve weinig realistisch.

De effectiviteit van een bepaalde stijl van leiding geven blijkt vooral afhankelijk te zijn van de situatie, waarin deze wordt gehanteerd.

Elke stijl kan, al naar gelang de situatie, effectief of ineffectief zijn; het verschil tussen de effectieve of ineffectieve stijl is gelegen in de mate waarin het gedrag van de leider is aangepast aan de concrete situatie. [14]

Situationele factoren

De conclusie omtrent de situationele bepaaldheid van het effectieve leiderschapsgedrag levert op zich zelf weinig nieuwe informatie op. *Korman* merkt in dit verband op [15]:

What is needed (...) in future concurrent and predictive studies is not just recognition of this factor of situational determinants but, rather, a systematic conceptualisation of situational variance as it might relate to leadership behaviour.

De situatie wordt gedefinieerd als *het geheel van factoren, gelegen buiten de persoon van de leider en van invloed op de effectiviteit van de diverse gedragsstijlen.*

Op basis van de beschikbare literatuur wordt in het onderstaande een overzicht gegeven van de relevante variabelen, zonder overigens aanspraak te maken op volledigheid. Daarbij zal niet nader worden ingegaan op de relatie met de effectieve stijl, maar wordt korthedshalve verwezen naar de desbetreffende bronnen.

a. Per functie constante factoren

1. De formele macht, d.w.z. de mate waarin de functie zelf, op grond van de regels van de organisatie de leider in staat stelt de gedragsalternatieven

van de ondergeschikten te beperken of te verruimen [16].

2. Het aantal ondergeschikten, waaraan leiding wordt gegeven [17].

3. Het aantal subleiders [18].

b. Per taak constante factoren

1. De taakstructuur, d.w.z. de mate waarin de taakuitvoering kan worden geprogrammeerd; deze variabele omvat de volgende aspecten:

— de mate waarin op grond van geautoriseerde bronnen (bv. regels, voorschriften), van logische of technische procedures, of van feedback, de juistheid van de taakvervulling kan worden vastgesteld;

— de mate waarin de gestelde eisen aan de taakuitvoering duidelijk en bekend zijn;

— het aantal juiste procedures bij de taakuitvoering;

— het aantal correcte oplossingen of juiste resultaten [19].

2. De mate van werkverdeling die de taakuitvoering vereist. Sommige taken vereisen een grote mate van werkverdeling; het resultaat, bereikt door de eenheid, is niet gelijk aan de som van de prestaties van de ondergeschikten (bv. een schietoefening met een stuk geschut). Andere taken vereisen nauwelijks werkverdeling; het totale resultaat is in dit geval gelijk aan de som van de prestaties van de ondergeschikten [20].

c. *Variabele factoren*, d.w.z. die van plaats tot plaats en in de tijd kunnen variëren. Hiertoe behoren:

1. de beschikbare tijd [21];

2. de beschikbare middelen;

3. de taak-relevante kennis, vaardigheden en ervaring van de ondergeschikten [22];

4. hun bereidheid zich voor de gestelde taken in te zetten, m.a.w. hun motivatie [23];

5. hun vermogen verantwoordelijkheid te dragen [24];

6. de mate waarin de ondergeschikten onderhevig zijn aan angst of spanningen t.g.v. het verkeren in een bedreigende omgeving [25];

7. het teamverband binnen de eenheid [26];

8. de stijl van leiding geven van de superieur aan de leider [27];

9. de informele macht van de leider, d.w.z. de macht die voortvloeit uit de relaties tussen de leider en ondergeschikten en die is gebaseerd op de acceptatie door en de loyaliteit van de ondergeschikten [28].

De vraag of deze opsomming volledig is — en zo niet, welke variabelen nog moeten worden toegevoegd — kan slechts door empirisch onderzoek worden beantwoord.

De situatie en de effectiviteit

Algemeen

In het voorgaande werd de situatie gedefinieerd als het geheel van factoren, gelegen buiten de persoon van de leider en van invloed op de effectiviteit van de diverse stijlen van leiding geven. Uit de studies van Fiedler, Hersey en Blanchard, en Reddin [29] blijkt, dat de invloed van een situationele factor afhankelijk is van de toestand waarin andere situatietekenen zich bevinden. Zo vindt bv. Fiedler, dat bij een sterke formele macht een directieve stijl effectief is *indien* de leider een sterke informele macht bezit *en* de taak gestructureerd is. Het woord „geheel” in de definitie heeft daarom een pregnante betekenis: het gaat niet zozeer om een verzameling van op zich zelf staande elementen, maar om een complex van onderlinge verhoudingen.

Elke situatie moet dus worden opgevat als een specifieke combinatie van situationele factoren. Verschillen tussen situaties kunnen worden beschreven in termen van verschillen tussen de desbetreffende combinaties.

De tot nu toe verrichte empirische onderzoeken omvatten slechts een beperkt aantal situationele factoren. Daarom kan de vraag welke concrete stijl van leiding geven in een bepaalde situatie, opgevat als een combinatie van vele variabelen, effectief is, onmogelijk worden beantwoord.

Uit de studies, verricht door bovengenoemde auteurs [29], kan echter een belangrijke conclusie worden getrokken: ofschoon hun analyses onderling afwijken in de keuze van variabelen, wijzen hun bevindingen toch in dezelfde richting nl. *dat binnen elke specifieke combinatie van situatietekenen slechts één stijl of slechts enkele stijlen van leiding geven effectief is (zijn), en dat de diverse situaties nopen tot verschillende stijlen.*

Het is zeer waarschijnlijk dat een dergelijke conclusie kan worden doorgetrokken naar combinaties die een groot aantal factoren bevatten.

Taak, functie en effectieve stijlen

Leidinggevende functies worden gekenmerkt door de daaraan verbonden formele macht, het takenpakket, het aantal ondergeschikten en het aantal subleiders.

Het aantal mogelijke situaties waarmee een leider in een bepaalde functie wordt geconfronteerd is beperkt, doordat bovengenoemde kenmerken vastliggen. Bij de uitvoering van slechts één taak uit het totale pakket treedt een verdere begrenzing op, doordat de taakstructuur en de noodzakelijke werkverdeling gegeven zijn. Binnen het aldus omlijnde gebied kunnen verschillende combinaties van de overige — variabele — factoren optreden.

Aangezien elke combinatie maar één of enkele stijlen vereist, betekent dit dat bij de uitvoering van deze taak een aantal verschillende stijlen effectief is. Wij spreken hier van een effectieve-stijlreeks per taak.

Taken, die binnen een functiegebied onderlinge verschillen vertonen in taakstructuur en/of noodzakelijke werkverdeling, vereisen elk een andere effectieve reeks.

Bezien uit de *functie* betekent dit, dat de reeks van effectieve stijlen per functie wordt bepaald door de reeksen van de taken die tot het takenpakket van de functie behoren. Daar functies onderling verschillen in formele macht, takenpakket en aantal ondergeschikten en subleiders, *zal elke functie een eigen effectieve reeks vereisen.* In het algemeen vereisen functies, gelegen op laag en uitvoerend niveau binnen een organisatie, een beperkte reeks. De meeste taken zijn immers in sterke mate gestructureerd en verschillen in dit opzicht weinig van elkaar. Anders is het gesteld met de situatie waarin hogere leiding gevende functionarissen zich bevinden; er treedt een grote variëteit van taken op en de leider wordt geconfronteerd met een relatief groot aantal subeenheden en een ruime diversiteit van ondergeschikten. De effectieve reeks omvat in dit geval een groot aantal van elkaar verschillende stijlen [30].

Het aanbrengen van veranderingen in de situatie

Zoals in het voorgaande gesteld, is de effectiviteit van de diverse stijlen van leiding geven afhankelijk van de situatie waarin deze worden vertoond. Omdat situaties veranderingen ondergaan in de tijd, zal de leider zijn gedrag steeds daarop moeten afstemmen.

Dit houdt overigens niet in dat de situatie een absoluut gegeven is, waaraan leiders zich slechts kunnen aanpassen. Integendeel, leiders hebben, afhankelijk van hun positie binnen de structuur van de organisatie, de mogelijkheid hun context te beïnvloeden.

Het aanbrengen van veranderingen in de formele

macht, het aantal ondergeschikten en subleiders en het takenpakket, behorende bij een bepaalde functie, is meestal slechts voorbehouden aan leiders op hoog of topniveau. Een aantal van de variabele factoren is echter (meer algemeen) vatbaar voor beïnvloeding van leiders. Hiertoe behoren met name:

- de informele macht;
- de cohesie binnen de eenheid;
- de mate waarin de ondergeschikten onderhevig zijn aan stress;
- hun kennis, vaardigheden en ervaring;
- hun motivatie;
- hun vermogen verantwoordelijkheid te dragen.

In de meeste gevallen is het onmogelijk situaties ineens te veranderen en is een stap-voor-stapbenadering gewenst. Daarbij zal eerst een klein facet van de situatie worden gewijzigd; vervolgens, afhankelijk van de succesvolle realisatie daarvan, kan een ander aspect ter hand worden genomen. Dit proces kan zich herhalen totdat de gewenste situatie is bereikt.

Het streven de hiervoor genoemde variabele factoren te beïnvloeden is een belangrijke taak van de leider bij de uitvoering van zijn opdracht. Onnodig te zeggen dat dit streven niet altijd zal slagen. Om gedurende dit proces een juiste taakvervulling te garanderen zal de leider zijn stijl van leiding geven steeds moeten aanpassen aan de successievelijk optredende wijzigingen in de situatie.

Onder bepaalde omstandigheden is het aanbrengen van veranderingen in de situatie een dringende noodzaak, namelijk:

a. indien er tussen de eisen die de taakuitvoering stelt en de situatie een zodanige discrepantie bestaat dat het bereiken van de gewenste resultaten op langere termijn niet is gewaarborgd: bv. wanneer de ondergeschikten onvoldoende kwaliteit bezitten om de taken te verrichten;

b. indien de stijl die effectief zou zijn binnen een gegeven situatie niet kan worden toegepast omdat deze niet aanvaardbaar is, bv. vanwege ethische motieven of op grond van de regels van de organisatie.

De kwaliteiten van de leider

Tot nu zijn de kwaliteiten van de leider zelf buiten beschouwing gebleven. Dit vloeit niet voort uit een ontkenning van het belang daarvan; de reden is veeleer gelegen in het feit dat pas kan worden ingegaan op de noodzakelijke kenmerken en vermo-

gens van de leider indien eerst de effectiviteit van het gedrag aan de orde is geweest.

Ten einde succesvol op te treden, zal de leider in de eerste plaats de beschikking moeten hebben over de gedragsvormen, die besloten liggen in de effectieve reeks, behorende bij de functie. Hij zal immers gedrag moeten afstemmen op diverse situaties, waarmee hij wordt geconfronteerd en op wijzigingen daarin [31].

Volgende is dat echter niet, want hij kan uit zijn repertoire een stijl selecteren, die minder geschikt is in de gegeven context. Hij moet derhalve een verantwoorde keuze doen uit de alternatieven, die hij bezit. Daardoor is het noodzakelijk dat hij *in staat is de situatie te analyseren, alsmede de aard en de invloed van de diverse factoren te onderkennen en te begrijpen, en dat hij hieruit de consequenties voor de te volgen gedragswijze en de aan te brengen veranderingen weet af te leiden* [32].

Bovendien zal de leider *bereid moeten zijn de hem toegewezen functie te vervullen, zich in te zetten voor adequate uitvoering van de taken en zich op een, binnen de organisatie, aanvaardbare wijze te gedragen.*

De mate waarin leiders deze kwaliteiten bezitten, wordt bepaald door hun, al of niet door opleiding verworven, kennis, ervaring, vaardigheden en waardenpatronen. Deze zijn op hun beurt weer afhankelijk van vermogens en kenmerken, gerelateerd aan de persoonlijkheid.

Aangezien elke functie een eigen effectieve stijlreeks bezit, zullen de noodzakelijke kwaliteiten variëren per functie. Dit impliceert dat diverse functies ook verschillende eisen stellen inzake de nodige kennis, vaardigheden, ervaringen, waardenpatronen en persoonlijke vermogens en kenmerken.

Het gestelde over de differentiatie van capaciteiten en persoonlijkheidseigenschappen per functie zal wellicht enige bevreemding wekken. In het begin van dit artikel werd immers het bestaan van universele, aan de persoon inherente leiderschapskenmerken zeer onwaarschijnlijk geacht. Hiermee is niet gezegd dat persoonskenmerken in het geheel geen rol spelen: onderzoek levert aanwijzingen op waaruit blijkt dat de capaciteiten en eigenschappen, noodzakelijk voor effectief gedrag, echter variëren van situatie tot situatie en van functie tot functie.

Opleiding en vorming van leiders

Slechts een gering aantal auteurs heeft de facetten

van opleidings- en vormingsactiviteiten op het gebied van het leiding geven op systematische en verantwoorde wijze onderzocht.

Fleishman, Harris en Burt [33] trachtten in een evaluatieonderzoek de effecten van een intensieve leiderschapstraining op het gedrag, alsmede op de attitudes van voorlieden en op de prestaties van hun werkgroepen vast te stellen. Zij constateerden dat direct na het trainingsprogramma zich een wijziging in attitudes en gedrag had voorgedaan, maar dat er na een aantal maanden sprake was van een terugval naar de oorspronkelijke wijze van opstellen en optreden; de effectiviteit van de werkploegen bleek niet te zijn toegenomen.

De resultaten van het onderzoek verricht door *De Sitter* [34] wijzen in dezelfde richting: de vormingscursussen voor lager leidinggevend personeel hadden weliswaar een kortstondige wijziging in attitudes tot gevolg, maar geen verandering in het gedrag van deze leiders.

Aangaande de effectiviteit van leiderschapsvorming en -training bestaan dus de nodige twijfels. Dit kan, althans gedeeltelijk, worden toegeschreven aan het eenzijdige karakter daarvan, dat vaak gepaard gaat met een gebrek aan relevantie.

Eenzijdigheid ontstaat doordat men zich uitsluitend richt op hetzij de attitudes ten opzichte van de diverse stijlen van leiding geven, hetzij op één van beide gedragsdimensies (taak- of relatiegedrag). In het eerste geval wordt vaak over het hoofd gezien dat attitudes niet de enige determinanten van het gedrag zijn en dat houdingen niet noodzakelijk tot overeenkomstig gedrag leiden [35]; een leider kan bv. in sterke mate zijn georiënteerd op het bevorderen van openheid maar geeft daarvan geen blijk in zijn gedrag omdat hij daartoe niet in staat is of omdat hij dat niet opportuun acht.

In het tweede geval verliest men uit het oog, dat taak- en relatiegedrag weliswaar analytisch te onderscheiden dimensies zijn, doch dat de concrete stijl van leiding geven altijd een combinatie van beide is. Accentuering van slechts één facet kan een gebrek aan integratie in de hand werken en leiden tot inadequaat gedrag.

Een aantal opleidingen en vormingsactiviteiten vertoont een duidelijk gebrek aan relevantie doordat ze zijn gericht op een „eenheidsmodel”, d.w.z. één universeel goede en effectieve stijl. Hiertegen bestaan, zoals uit dit betoog moge blijken, aanzienlijke bezwaren [36].

Het uitgangspunt dient het gedrag van de leidinggevende functionarissen te zijn. Opleidings- en

vormingsactiviteiten op het gebied van leiderschap hebben tot doel de kwaliteiten te verschaffen, die noodzakelijk zijn voor het effectief vervullen van de functies; zij dienen dus te zijn gericht op:

— het zich eigen maken van de gedragsvormen die besloten liggen in die effectieve-stijlreeks, behorende bij de functie;

— het verwerven van diagnostische vaardigheden, nodig voor een adequate analyse van de binnen het functiegebied optredende situaties;

— de motivatie inzake de te vervullen functie en de uitvoering van de daarin besloten taken, alsmede de bereidheid zich te conformeren aan de eisen, gesteld aan acceptabel gedrag binnen de organisatie.

Een en ander impliceert een gedifferentieerde benadering: functies die verschillen vertonen in de reeks van effectieve stijlen vereisen *grosso modo* ook verschillende opleidingen.

Slotopmerkingen

De schrijvers zijn zich ervan bewust dat dit artikel voor de dagelijkse praktijk weinig houvast zal bieden: er worden betrekkelijk weinig uitspraken gedaan over de concrete situatie en de inhoud van de diverse stijlen. Dit vloeit voort uit het feit, dat de huidige kennis op dit gebied uitermate gebrekkig is.

Er bestaat dringend behoefte aan een deugdelijke theorie over leiding geven en de effectiviteit daarvan. Een dergelijke theorie zal aan de volgende eisen moeten voldoen:

- a. mag geen contradicties bevatten;
- b. moet betrekking hebben op de waarneembare werkelijkheid;
- c. dient van een hoog informatiegehalte te zijn, d.w.z. dient concrete situaties te verklaren (of te voorspellen).

Om dat te bereiken is empirisch onderzoek vereist, gericht op het vaststellen van:

- a. alle relevante situationele factoren;
- b. de specifieke relaties tussen de diverse situaties en de verschillende stijlen van leiding geven;
- c. de inhoud van de reeks van effectieve stijlen behorende bij de diverse taken en functies;
- d. de voor elke functie noodzakelijke kwaliteiten.

Samenvatting

— Het gedrag van leiders wordt beschreven aan de hand van twee onafhankelijke dimensies, door

ons taak- en relatiegedrag genoemd. Elke stijl van leiding geven wordt opgevat als een specifieke combinatie daarvan.

— Er blijkt geen universeel effectieve stijl te bestaan; de effectiviteit van het gedrag van leiders is afhankelijk van de situatie waarin deze stijl wordt vertoond.

— Het is zeer waarschijnlijk dat binnen elke specifieke situatie slechts één of slechts enkele stijlen van leiding geven effectief zijn.

— Aan een taak, gelegen in een bepaald functiegebied, is een reeks van effectieve stijlen verbonden. Naarmate taken van elkaar afwijken, zullen ook de desbetreffende stijlreeksen meer onderlinge verschillen vertonen.

— Elke functie vereist een eigen reeks van effectieve stijlen, die wordt bepaald door de reeksen behorende bij de taken die in het functiegebied zijn gelegen.

— De kwaliteiten noodzakelijk voor de effectieve vervulling van leidinggevende functies zijn:

a. het bezit van de gedragsvormen, die zijn vervat in de bij die functies behorende reeksen van leiderschapsstijlen;

b. het vermogen tot een adequate analyse van de situatie;

c. de bereidheid de functie uit te oefenen, de daarin besloten taken uit te voeren en zich te gedragen overeenkomstig de normen inzake acceptabel gedrag.

— Aangezien deze kwaliteiten per functie kunnen variëren, is een gedifferentieerde aanpak bij de opleiding en vorming van leiders noodzakelijk.

— De huidige kennis en inzichten zijn te beperkt om ondubbelzinnige uitspraken te doen over de inhoud van de diverse effectieve stijlen in de verschillende situaties. Er bestaat daarom dringend behoefte aan empirisch onderzoek.

Literatuur

1. D. Cartwright en A. Zander — Leadership and performance of group functions; Introduction; in: *Group dynamics*, 3e dr. Harper & Row, New York (1968) 301-315.
2. F. E. Fiedler — *A theory of leadership effectiveness*. McGraw-Hill, Londen (1967)5-6.
3. a. G. R. Terry — *Principles of management*, 3e dr. Richard D. Iawin Inc. (1960)435.
b. H. Koontz en C. O'Donnel — *Principles of management*, 4e dr. McGraw-Hill, Londen (1968)435.
c. P. Hersey en K. H. Blanchard — *Management of organisational behavior*, 2e dr. Prentice-Hall, New York (1972)68.
d. C. H. Coates en R. J. Pellegrin — *Military sociology, a study of American military institutions and military life*. Social Science Press (1965)187.
4. a. R. M. Stogdill — Personal factors associated with leadership. *J. Psychol.* **25**(1948)35-71.
b. A. Gouldner — *Studies in leadership*. Harper & Row, New York (1950)23-45.
c. P. Hofstätter — *Gruppendynamik*. Hamburg (1959) 141.
d. E. E. Jennings — The anatomy of leadership. *Managem. Personnel Quart.* **1**(1961)(1).
5. Zie 4d.
6. J. K. Hemphill — *Situational factors in leadership*. Ohio State University, Columbus, Ohio (1949).
7. Zie 3c, blz. 69.
8. P. Hersey en K. H. Blanchard — So you want to know your leadership style. *Train. & Develop. J.* (1974)(2)22-37.
9. Zie 8.
10. a. R. Tannenbaum en W. H. Schmidt — How to choose a leadership pattern. *Harvard Bus. Rev.* (1957) (3/4)95-101.
b. W. E. Halal — Toward a general theory of leadership. *Hum. Relations* **27**(1974)(4)401-416.
11. a. A. W. Halpin — *The leadership behavior of school superintendents*. University of Chicago, Chicago (1959)4.
b. L. U. de Sitter — *Leiderschapsvorming en leiderschapsgedrag in een organisatie*. Samsom, Alphen/Rijn (1970)82-90.
c. J. H. G. Segers — *Het personeelsverloop in het ondergronds mijnbedrijf*. Tilburg (1968).
12. a. J. Berting — Arbeidsvoldoening adieu; in: J. Berting en L. U. de Sitter — *Arbeidsvoldoening en arbeidsbeleid*. Utrecht (1968)163-186.
b. A. H. Brayfield en W. H. Crockett — Employee attitudes and employee performance. *Psychol. Bull.* **52**(1966)165-183.
13. a. A. K. Korman — Consideration initiating structure and organisational criteria, a review. *Personnel Psychol.* **19**(1966)(4)349-361.
b. G. Strauss — Organizational behavior and personal relations; in: *A review of industrial relations research*. Ind. Relations Ass., Madison (Wisc) (1970).
14. Zie 8, blz. 27.
15. Zie 13a.
16. Zie 2.
17. M. D. Feld — Information and authority: the structure of military organization. *Amer. Sociol. Rev.* **24** (1959)15-22.
18. a. Zie 17.
b. Zie 2, blz. 86-108 en 235-246.
19. a. Zie 2, blz. 26.
b. J. A. Sample en T. R. Wilson — Leader behavior, group-productivity and rating of least preferred co-worker. *J. Personality & Soc. Psychol.* **1**(1965)(3)266-270.
20. V. H. Vroom en F. C. Mann — Leader authoritarianism and employee attitudes. *Personnel Psychol.* **13**

- (1960)(2)125-140.
21. R. Blake en J. S. Mouton — *Leiderschapspatronen*. Spectrum, Utrecht (1971)161.
 22. Zie 3c, blz. 134-135.
 23. a. Zie 3c.
b. Zie 10b.
 24. Zie 3c.
 25. a. A. Carp, in: S. B. Sells — *Tri-service conference on research relevant to behavior problems of small military groups under isolation and stress*. Texas Christian University, Fort Worth, Texas (1961).
b. E. P. Torrance — The behavior of small groups under stress conditions of survival. *Amer. Sociol. Rev.* 19(1954)751-755.
 26. a. D. C. Korten — Situational determinants of leadership structure; in: D. Cartwright en A. Zander — *Group dynamics*. Harper & Row, New York (1968)351-361.
b. S. E. Seashore — *Group cohesiveness in the industrial group*. Inst. for Soc. Research, Ann Arbor (1954)63-80.
 27. a. Zie 21, blz. 248-277.
b. Zie 3c, blz. 116-118.
c. Zie 11b, blz. 43-51.
 28. Zie 2, blz. 29-32.
 29. a. Zie 2.
b. Zie 3c.
c. W. J. Reddin — *The 3-D management style theory*. Social Science Systems, Fredericton (NB), Canada (1967)6.
 30. Zie 29c.
 31. Zie 3c, blz. 133.
 32. a. Zie 2, blz. 254.
b. Zie 3c, blz. 129 en 133.
 33. E. A. Fleishman, E. H. Harris en H. E. Burt — *Leadership and supervision in industry*. Ohio State University, Columbus, Ohio (1955).
 34. Zie 11b.
 35. A. W. Wicker — Attitudes versus actions: the relationship of verbal and overt behavioral responses to attitude objects. *J. Soc. Issues* (1969)(25)41-78.
 36. Zie 3c, blz. 123-124.

The Royal Artillery's new equipments

Norman L. Dodd

colonel UK Army, retired

The well tried and popular 25 pdr field guns of the Royal Artillery have fired their last rounds in operational service, though they are still in use for training in the Junior Leaders Regiment and in Cadet Force units. Even their replacement, the Italian 105 mm pack howitzers, are now on their way out. These are being followed by the British designed and built towed 105 mm light gun. The first operational battery demonstrated the fire power of this excellent gun at the Annual Artillery Day Fire Power Demonstration held at the School of Artillery, Larkhill, in July last.

This gun is of a somewhat revolutionary construction; the carriage is welded and made from a special rust-resistant steel, produced by Firth Vickers and is particularly resistant to metal fatigue because it is able to flex as the gun fires. The barrel is of thin walled autofrettaged construction in

high yield steel and the wear should be negligible, the muzzle velocity of 2340 ft per sec (713 m/sec) will therefore remain constant throughout its life. The gun has a wishbone shaped tubular trail and fires from a platform which is stowed on top of the trail for travelling. The trunnions are set to the rear of the equipment to permit it to fire in the high angle up to 1250 mils (71 deg.). This necessitates the use of balancing springs. The recuperator is on top of the barrel and is an oil and high pressure system; the buffer is located under the barrel. Normal sights are fitted plus a direct fire telescope which gives the gun an excellent anti-tank capability.

For travel the barrel of the gun can be reversed and clamped to the trail; from this position the crew of a sergeant and five gunners can bring the gun into action in two minutes. The range is 17

General view of the guns in action at the School of Artillery on a fire power demonstration

The new British light gun 105 mm with its trails reversed being towed by the Foden Artillery tractor

Anglo-German and Italian FH 70 155 mm howitzer under trial at Larkhill

km and the ammunition fired by the SP Abbot 105 can be used. The weight is 4,000 lbs (1,814 kg) and it can be lifted by a Puma helicopter. The equipment can be split into two halves in five minutes and then, by use of an 'A' frame, it can be lifted into a truck or into a Wessex helicopter. The gun in action is 7 m long and 4.8 m when folded for travelling; its track width is 1.42 m and the ammunition can be loaded at all elevations. The shell weighs 35 lb (15 kg) and it is much more effective than that used by the 105 mm pack howitzer; the difference in its capability was clearly shown during the fire power demonstration. The tower for the new gun is the recently developed 1 ton Land Rover powered by a Rover 3.5 litre V 8 engine.

To the specialist the most interesting gun is the Anglo German 155 mm howitzer (FH 70) on public show for the first time. Design studies for this howitzer were carried out in both countries and in 1966 operational characteristics were agreed by the two nations. Full development com-

menced in 1968 and Italy joined as a full partner in 1970. A trilateral trials unit was formed to carry out the operational trials; this unit is commanded by an Italian, Colonel Puri, and is normally located in Germany. Firing trials have been carried out in Sardinia as well as in Germany; in one of these a 155 fired one hundred and twenty rounds without a break and with one detachment. The 'vital statistics' of the howitzer so far announced are, that it weighs 22,400 lb (9099 kg), has a maximum range with normal high explosive ammunition of 24,000 m and about 30,000 m using the rocket assisted shell now being developed. The weight of the HE shell is 96 lb (43.6 kg) and its lethal frontage 50 m, the rate of fire is six rounds per minute and the detachment is one sergeant and eight gunners.

The trails fold back for travelling and the howitzer fires from a platform although it can fire from its own wheels. A small engine is fitted to move the gun very short distances on the gun position. The gun tractor to be used by the British Army is the new Foden Medium Mobility vehicle with a body

adapted for the role. This has six wheels and good cross country capability; the power unit is a Rolls Royce 305 HP turbocharges Eagle Mk III diesel engine with a nine speed gearbox. The tractor has a moveable crew compartment which is most useful on the gun position and carries four Universal Load Containers of NATO standard specifications, each of which holds seventeen rounds of ammunition. The gun limber is a similar vehicle which has no crew compartment but carries four containers. All the tractors and limber vehicles are fitted with a hydraulic crane for handling the containers, ammunition and the crew compartment.

accordance with the Anglo-US Agreement. Crew training and trials are now taking place; the only minor problem is, that laying is by theodolite due to the great accuracy required: British layers are more used to using normal dial sights. This missile has also been purchased by Germany, Italy, Belgium and the Netherlands.

On the air defence stands the Rapier now in operational service had pride of place. This has been found to be an excellent weapon, easy to control and robust in the field. It is towed by a Landrover and has a detachment of five men. When in action

The US Lance guided missile, now with the Royal Artillery under trial, will replace the Honest John as Britain's tactical nuclear weapon

Contrary to normal practice the guns and tractors are undergoing trials at the same time, apparently successfully, except that some minor hydraulic problems on the howitzer have yet to be ironed out.

The 155 is a good example of a successful NATO enterprise; it will replace the World War II 5.5 medium gun in the Royal Artillery hopefully in late 1976 or early 1977.

The US Lance missile was also on show for the first time. This is replacing the Honest John which is being phased out during the next year. The British have purchased the whole system complete with the tracked SPL M 752 on which the missile is mounted. This vehicle has a range of 280 miles at 25 mph and can swim in inland waters at three knots. The Lance has a liquid propellant and a range of up to ninety miles. The British have not purchased any HE warheads and the nuclear warheads remain under the custody of US units in

the radar in the fire unit searches a selected arc and when a target is found it is automatically 'challenged'. If the correct response is not received the operator is warned by an alarm signal and the tracker slews onto the target. The operator lays the visual sight onto the target and starts to track. He then fires the missile, a television system in the head of the tracker automatically tracks the missile making use of bright flares in the tail of the missile. Any error between the missile and the target is automatically transmitted to the computer which calculates the change required to bring the missile back onto the target and passes a command guidance signal to the missile to effect this. The weight of the missile is 98 lb (44.5 kg), the launcher carries four and a further nine are towed behind the limber Landrover.

The Rapier is built by the British Aircraft Corporation and is in service with the RAF, Royal Artillery and the Imperial Iranian Army.

The Blowpipe is a shoulder-fired anti-aircraft missile. It is a simple, rugged, and reliable weapon. The Blowpipe is a shoulder-fired anti-aircraft missile. It is a simple, rugged, and reliable weapon. The Blowpipe is a shoulder-fired anti-aircraft missile. It is a simple, rugged, and reliable weapon.

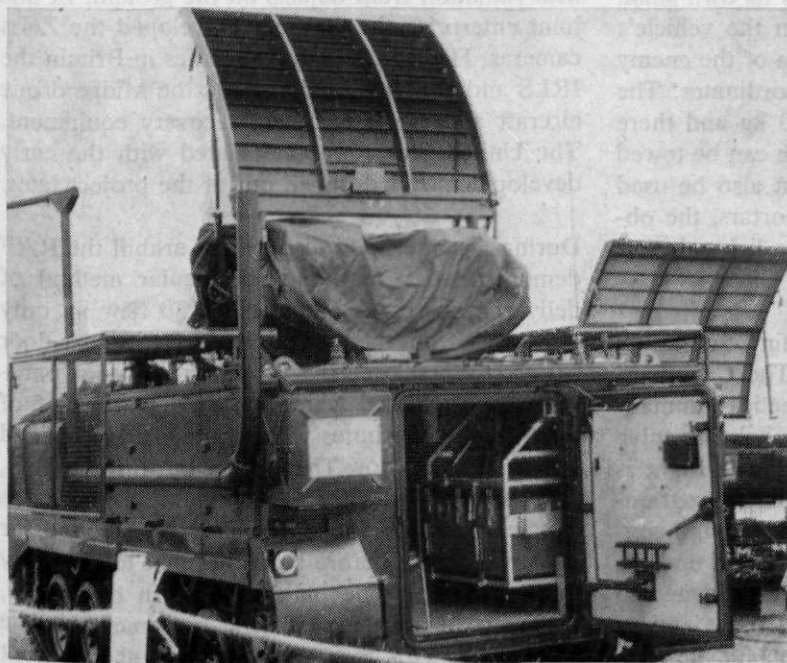
Members of 24 Trials Unit at the Royal School of Artillery, Larkhill, operating the Blowpipe supersonic anti-aircraft system

The shoulder fired Blowpipe supersonic air defence guided missile, manufactured by Short Bros and Harland of Belfast, is also in unit service. Blowpipe weighs only 47 lbs (21.3 kg) and is a slender tube 55 in (140 cm) long; the warhead is in the centre section, the proximity fuse in the nose tip and the forepart contains the guidance equipment. The rocket motor is in the rear. The nose forms a type of aircraft and the rear fins act as flight feathers. The missile is accelerated out of the launcher by the first stage booster, the second stage then accelerates the missile to full speed after which it glides as a fully controlled dart. The operator guides it by means of an aiming

unit which contains a radio command unit. The aimer simply keeps the target centred in his sight reticle and the missile follows the beam. The range is around 2 km.

Experience in the Middle-East and in Vietnam has shown that the air defence machinegun still has a place on the battlefield, both against helicopters and low flying modern aircraft. To provide realistic practice for the gunners electronically controlled model aircraft are now being used by the Army. These are made of glass fibre and resin and are easy to repair and cheap to produce; in fact a great deal less expensive and far more realistic

Cymbeline counter mortar radar on a tracked mounting

AN/USD/501 Reconnaissance Drone Midge, a drone which the British Army uses to carry a camera over enemy territory to photograph enemy activity; it flies a pattern which has been programmed before launch, and returns to a pre-determined spot where its engine cuts and its parachutes open to bring it gently to the ground. Midge is operated by the Royal Artillery

than the standard drogues drawn by target aircraft. The aircraft are so scaled that at 300 m they present the same target as a full sized aircraft at 1000 m; speed at this range is also proportionate as is the rate of climb and of 'evasive action'. After engagements the targets can be landed alongside the practicing gunner which makes training more interesting and effective.

Radar FA No. 15 Mk 2, the Cymbeline Mortar Locating Radars now in use by the Artillery, are deployed one to each close support regiment in Germany. This very compact outfit is a great improvement on the previous Green Archer. Cymbeline has a range of location of up to 20 km with a speed of location of 15 seconds. The accuracy is 50 m at 8 kilometres on the bomb used by an 81 mm mortar. The radar is mounted on a standard AF 432 tracked chassis and carries its own small generator although it can run from the vehicle's batteries in emergency. The position of the enemy mortar is read directly in map co-ordinates. The whole equipment only weighs 1000 kg and there is a towed model on its trailer which can be towed by a 1 ton vehicle. The mortar can also be used for adjusting the fire of friendly mortars, the observation of ground bursts and for light aircraft control.

A knowledge of what goes on 'behind the hill' is a continuing requirement in war. The Canadian-German-British developed Midge tactical, unmanned aerial surveillance drone system helps to solve this problem. The profile of the drone's flight is governed by the information stored in its programmer and there is no requirement for a ground control system. The flight speed is 400 knots and the range 110 km; the drone can be programmed to change its direction and altitude in flight and so allow it to operate at optimum heights for the vari-

ous sensors, besides making it an elusive target. Recovery is achieved by means of a trailer mounted recovery beacon transmitter. The Midge is programmed to return to the area of the launcher and at a pre-determined time the internal receiver, tuned to the recovery transmitter, is switched on. The beacon sends out two guidance beams and a recovery activation beam along the flight path. The drone homes on the beacon and at a suitable time the turbojet engine is cut, a small parachute drogue opens, immediately followed by a normal parachute which brings it to earth. Two inflatable bags open to soften the landing and the drone turns on its back to present the exposed film.

The sensors carried include a Zeiss camera with a day and night capability which takes both vertical and oblique photos. There is also an Infra Red Line Scan (IRLS) system, which operates from heat radiation from objects on the ground. In this joint enterprise the Germans developed the Zeiss cameras, Hawker Siddely Dynamics in Britain the IRLS and De Havilland Canada the Midge drone aircraft and the launch and recovery equipment. The United States was associated with the early development but dropped out of the project later.

During the afternoon display at Larkhill the RAF demonstrated a new and spectacular method of delivering stores. A Hercules C 130 flew in, only a few feet from the ground, and with its rear door opened. When over the drop zone, a pilot parachute was released which pulled out a cluster of three large parachutes which immediately opened almost on the floor. These drew out three pallets, each carrying 10,000 lbs of ammunition on types of 'sledges'. These skimmed along the ground for a short distance before being brought to a halt by the parachutes. The pallets, when in the C 130, are on rollers to permit easy movement by the parachutes. This method of delivery shows great

promise because it is accurate and requires fewer parachutes; moreover it is easy for the ground troops to collect the stores dropped.

The flexibility of modern artillery was demonstrated by the arrival of the guns by Puma helicopters, by air drop and by air landing as well as by normal ground deployments of towed and tracked equipments. To veteran gunners the modern artillery man is very electronically and computer

minded, even the field artillery now all use the Field Artillery Computers and it was interesting to read recently that members of the Royal Artillery, sent to help the Sultan of Oman's Artillery, had to re-learn the old artillery board plotting methods of fire control before flying out to Oman. However, the accuracy and speed of the modern Gunners during the fire power demonstration showed that the Royal Regiment had not lost its touch!

De metamorfose van het Rode leger

Van revolutionaire vrijescharen tot moderne krijgsmacht

H. Toorenvliet

publicist, Den Haag

Ten aanzien van de toekomstige grenslijnen van de wereldkaart hebben de Sovjetmachthebbers zo hun eigen ideeën. Deze zijn uitermate vermetel. Als overduidelijke voorbeelden, die ten opzichte van hun werkelijke bedoelingen boekdelen spreken, kunnen onder andere worden aangehaald het militair onder de voet lopen van Tsjecho-Slowakije in het recente verleden en de groots opgezette wapensteun aan de Arabische landen.

Langzamerhand weet men in het Westen wel degelijk dat de Sovjetstrijdkrachten en het Rode leger in het bijzonder, uitzonderlijk sterk zijn. Evenwel mag zeker worden betwijfeld of men hier inderdaad beseft, dat het Rode leger over die buitengewone capaciteiten beschikt, die het in het verleden herhaalde malen heeft geëtaleerd; met name eigenschappen als het kolossale incasseringsvermogen en de daarmee nauw verband houdende imposante taaiheid.

Verder is het een bekend feit, dat slechts zij, die zich de lessen uit de geschiedenis hebben eigen gemaakt, in staat zijn de gebeurtenissen van heden volledig te begrijpen. Alleen dáárom al is een historisch overzicht stellig verantwoord.

Het revolutionaire begin

Reeds lang voor de geslaagde Oktoberrevolutie van 1917, waarbij de Sovjets de macht overnamen, waren de tsaristische legers in ontbinding. De kort voor en na deze revolutie opgerichte Rode eenheden bestonden uit vogels van diverse pluimage. Zij werden samengesteld uit een mengmoes van ervaren frontsoldaten en ongedisciplineerde avonturiers, revolutionairen en opportunisten.

De grote organisator van het Rode leger was de niet militair geschoolde Léon Trotsky, een zeer kundig maar enigszins eigenwijs man, die echter slim genoeg was om op het goede moment zijn oor bij de juiste mensen te luisteren te leggen. Tevens beschikte men over vele prominenten uit het voormalige tsaristische leger. Van de ouderen

kunnen onder meer de succesvolle generaal Broesilow, die meermalen de Oostenrijkers versloeg, generaal Kamenev, en de bekende docent van de krijgsschool generaal Klembowsky, worden genoemd. Van de jongeren, die hun basisopleiding nog in het oude leger hadden ontvangen, diene Sjaposjnikov en vooral Toechatsjewsky te worden vermeld. Laatstgenoemde ontpopte zich heel snel als hét militaire genie aan de Rode zijde. Op zijn 25e jaar, in 1918, werd hij tot generaal bevorderd; later zou hij het tot chef staf en maarschalk brengen.

Spoedig werd aan deze geschoolden een nieuwe groep toegevoegd, die voor een belangrijk deel bestond uit leergierige en ambitieuze oud-onderofficieren. Representatieve voorbeelden voor deze groep zijn de militante generaal Apanasenko, de oprichter van de Rode cavalerie maarschalk Boedjenni en de (oud-soldaat) maarschalk Worosjilow, die later zelfs president van de Sovjet-Unie zou worden.

Reeds even voor medio november 1917 waren de Duitsers en Sovjets begonnen met vredesonderhandelingen. De Duitsers, die troepen voor het westfront wilden vrijmaken, hadden haast en stelden daarom het slegende karakter van deze onderhandelingen niet op prijs. Op 17 februari 1918 zetten zij een pressieoffensief in onder leiding van generaal Hoffmann en sneden met groot gemak door de zwaar onderbezette en in slechte staat verkerende Russische linies heen. Zij boekten in kort tijdsbestek een enorme terreinwinst en bereikten de lijn Narwa-Rostov. Tevens vielen daarbij de aanzienlijke voorraden in de nog goed gevulde magazijnen van het voormalige tsaristische Zuidwestleger in hun handen. De Duitse opzet van dit offensief slaagde volkomen.

Noodgedwongen haastten de Sovjets zich nu eveneens de vredesonderhandelingen te doen beëindigen. Daarbij hadden zij logischerwijze ingecalculleerd, dat het Rode leger zich nog in een fase van oprichting bevond.

Het op 3 maart 1918 te Brest-Litowsk gesloten

Afb. 1 Baltische vrijwilligers van het Korps von der Goltz

verdrag was een vrede tot elke prijs. Zwaar viel de afstand van de Oekraïne, die onafhankelijk werd maar onder zeer sterke Duitse invloed kwam te staan. Finland had zich al eerder, op 5 december 1917, onafhankelijk verklaard.

Escalatie van de burgeroorlog

Alhoewel men pas in mei 1918 over een complete burgeroorlog ging spreken, vonden al in maart vrij omvangrijke schermutselingen plaats tussen Rode en Witte eenheden.

Een groot aantal van de Witte contrarevolutionairen was in kleine groepjes naar het zuiden en zuidoosten gevlucht, waar zij zich in groter verband konden organiseren. De eerste werkelijke Witte tegenstand werd dan ook geboden in het oostelijke Don- en in het Koebangebied onder leiding van de kundige generaal Kornilov, die evenwel kort daarop zou sneuvelen. Ook in het westen echter laaiden in die zelfde periode felle gevechten op. De tegenstanders van de Roden bestonden hier uit troepen van de Baltische staten die, aangevuld met Witte en (nog zeer strijd-lustige) Duitse eenheden, als geheel aanvankelijk onder commando stonden van de Duitse generaal von der Goltz (afb. 1).

De in het „pressieoffensief” veroverde oorlogsbuit kwam niet alleen aan de Duitsers ten goede. Uit deze voorraden afkomstige goederen en materieel werden aan de Oekraïners en andere Witte eenheden ter beschikking gesteld. Mede daardoor verkregen de Witten nu eindelijk ook een basis en vele eenheden sloten zich aaneen, waaruit het leger van Denikin kon ontstaan.

Deze generaal Denikin was een briljant aanvoerder; zijn leger was het enige van de Witten, dat

het voortbestaan van de Sovjetheerschappij nog ernstig in gevaar zou kunnen brengen.

Trotsky wachtte echter niet af. Reeds bij de eerste tekenen van georganiseerder optreden bij zijn tegenstanders luidde hij de alarmklok. Hij had toen al begrepen, dat de Rode combinatie van opportunisme en improvisatie op de lange duur weinig kansen op succes bood en dat men militair niet kon blijven opereren op een manier, die in schrille tegenstelling stond tot de beproefde wetten van de krijgskunde.

Clausewitz werd, alhoewel snel, toch naarstig bestudeerd en naar de meningen van ervaren mensen als Broesilow en Klembowsky werd nu ver-rassend goed geluisterd.

De Russische burgeroorlog werd langzamerhand gevoerd door échte legers.

Na de Duitse nederlaag in het westen in november 1918 verwachtte men aan Witte zijde de komst der geallieerden. Zij kwamen inderdaad, beloofden koeien met gouden horens, maar aangezien hun beloften bijna niet werden gerealiseerd, lieten zij uiteindelijk een diepe deceptie na. De Engelsen bezetten in het noorden Moermansk en Archangel met omgeving en deden hetzelfde met Bakoe in het zuidoosten van Rusland. Tevens steunden zij, door de aanwezigheid van een Brits smaldeel in de Baltische wateren, de troepen van von der Goltz en de Witte eenheden onder generaal Yoedenich, die uit Estland opereerden en daardoor in ieder geval theoretisch een bedreiging vormden voor Leningrad. De Fransen zetten in december 1918 te Odessa 40.000 man aan land.

Zelfs in Siberië grepen de geallieerden in; hier waren het de Japanners, die tegen het einde van de lente in 1918 aanzienlijke troepeneenheden

Afb. 2 Admiraal Koltsjak, aanvoerder van de Witte troepen in het Wolga- en Oeralgebied en in westelijk Siberië.

in de haven van Wladiwostok debarkeerden. Voor hun aanwezigheid gebruikten zij twee argumenten. Ten eerste, dat zij wilden voorkomen dat de in deze haven opgeslagen grote Russische voorraden oorlogsmaterieel in handen der Sovjets zouden vallen, en ten tweede dat met Japanse steun het Tsjechische legioen van generaal Sirovy — dat grote gedeelten van de Transsiberische spoorweg beschermde — zich gemakkelijker uit de burgeroorlog zou kunnen losmaken. Op hun beurt ondersteunden de Tsjechen weer het vrij omvangrijke Witte leger van admiraal Koltsjak (afb. 2). Kort daarop werd er in Siberië nog een uit acht nationaliteiten bestaand legerkorps geformeerd onder de Franse generaal Janin, dat echter nooit actief aan gevechtshandelingen heeft deelgenomen.

Voorts was in Rusland zelf het Krimchiereiland in handen der Witten, die hier werden geleid door generaal Wrangel, en ten slotte opereerden onder een zwart vaandel in de Oekraïne nog eenheden van opstandige boeren onder commando van de befaamde anarchist Makhno; dit kleine maar zeer mobiele en dappere legertje bestreed zowel de Sovjets als de Witten.

Alles bij elkaar genomen stond tegenover de Sovjets een aanzienlijke macht aan tegenstanders in het veld. Geen sinecure voor Trotsky, die zich dan ook eens liet ontvallen dat hij was opgescheept met de onmogelijke taak, met nauwelijks

een tiental legergroepen een ten minste dubbel aantal fronten in stand te moeten houden.

De belangrijkste oorzaak, die evenwel voor de eindoverwinning der Sovjets zou zorgen, was de onmogelijkheid tot samenwerking bij de tegenstanders.

De doelstellingen der Witten waren sterk afwijkend, en de geallieerden hadden slechts hebzucht als grootste gemene deler. De Fransen waren dodelijk bangst voor het overslaan van de bolsjewistische besmetting en zeker niet ten onrechte, want op de Franse vloot in de Zwarte Zee greep reeds een ernstige mouterij plaats. De Engelsen waren stellig niet geestdriftig en de Japanners beseften dat, als zij te ver gingen, er voor hen een conflict met de Verenigde Staten in zat.

Uit een militair standpunt bekeken zaten in september 1918 de Sovjets zeer zeker niet op satijn. Toch zag het Rode leger kans Koltsjak en de Tsjechen bij Simbirsk te verslaan (afb. 3). Deze zege was geen definitieve, want Koltsjak herstelde zich en viel in de lente van 1919 opnieuw het Wolgagebied binnen. Op dat moment was nog maar een zesde van het Russische gebied in handen van de Sovjets. Maar ondanks hun moeilijke situatie sloegen de Roden met veel élan van zich af; zij wierpen Koltsjak tot achter de Oeral terug, zetten de achtervolging in en rekenden in begin januari 1920 in midden-Siberië volledig met Koltsjaks troepen af.

Onmiddellijk daarna zetten de Sovjets stoutmoedig het gros van hun strijdkrachten in tegen Denikin (afb. 4) die kort daarvoor, doordat zijn troepen Toela hadden bereikt, nog in staat was Moskou te bedreigen. De totale ondergang van zijn goed georganiseerde en moderne leger voltrok zich echter in een tijdsbestek van nauwelijks drie maanden. Zeker moet worden vermeld, dat bij het behalen van deze overwinningen door de Sovjets de meesterhand van Toechatsjewsky duidelijk merkbaar was.

Inmiddels traden ook elders veranderingen op. Na door de Duitse regering herhaalde malen daartoe te zijn gesommeerd, verliet medio december 1919 het Korps von der Goltz voorgoed — zij het met tegenzin — het gebied van de Baltische staten. Deze aftocht had tot gevolg, dat de Witten van generaal Yoedenich de Sovjets niet meer ernstig konden bedreigen. De Engelsen trokken hun smaldeel uit de Baltische wateren terug en gaven in maart 1920 Archangel prijs; een maand later verlieten zij eveneens Bakoe.

De ontruiming door de Fransen van Odessa in december 1919 heeft stellig bijgedragen tot de zo

Afb. 3 Roodgardisten met op de troepen van Koltsjak veroverde oorlogsbuit

snelle ineenstorting van het leger van Denikin. Van het zo zorgvuldig door de Fransen ingestelde „cordon sanitaire” was praktisch niet veel meer over.

Tot voor de poorten van Warschau

Alvorens te beginnen aan de verovering van het laatste Witte bolwerk in Europees Rusland, het schiereiland de Krim, diende het Rode leger eerst nog het hoofd te bieden aan een buitenlandse vijand, namelijk Polen. Op een geheel verkeerd

Afb. 4 Generaal Denikin, de beste legeraanvoerder van de Witten

gekozen tijdstip, en wel vlak na de nederlaag van Denikin, vielen de daartoe door de Fransen aangemoedigde Polen — nadat zij zich in 1919 bijna zonder moeite van de steden Wilna en Minsk hadden meester gemaakt — nu ook de Oekraïne binnen. Zij kwamen vrij ver, want zij wisten nog voor medio mei 1920 Kiew te bezetten. Maar een maand later werden de rollen omgekeerd; het Rode leger joeg de Polen voor zich uit tot voor de poorten van Warschau. Bij de Sovjets traden verbindingsmoeilijkheden op en daardoor kregen de Polen een adempauze. Met Franse hulp reorganiseerden zij zich in ijltempo en op 15 augustus waren zij opnieuw gereed voor een eigen offensief. Dit slaagde en het noopte de Sovjets zich omstreeks 150 mijl terug te trekken. Vredesonderhandelingen leidden tot de vrede van Riga op 18 maart 1921. Aan de illusie der Sovjets van een doorbraak naar het westen was, althans voorlopig, een halt toegeeroepen (afb. 5).

Inmiddels hadden Rode troepen het schiereiland de Krim geheel veroverd. Aan de burgeroorlog bewesten de Oeral was een einde gekomen op 15 november 1920. De voorlopige balans kon worden opgemaakt. Overduidelijk was aan het licht getreden, dat het jonge Rode leger als geheel, en zelfs in de moeilijkste situaties, de strijd met geestdrift en revolutionair élan had gevoerd. De leiding had bewezen over een meesterlijk improvisatietalent te beschikken. Nauwelijks drie jaar na oktober 1917 was het Rode leger volledig erin geslaagd een uitermate gecompliceerde burgeroorlog zegevierend te beëindigen en het eigen grondgebied geheel van vreemde indringers te zuiveren. Het Rode leger was uitgegroeid tot een machtsfactor van internationale betekenis.

In maart 1921 werd in Kroonstad een ernstige — nu tegen de Sovjets gerichte — matrozenopstand meedogenloos neergeslagen; de eenheden van het Rode leger die daarvoor waren ingezet, stonden onder het persoonlijke bevel van

Afb. 5 Een van de laatste inspecties van Wrangels troepen, Krim-schiereiland, zomer 1920

Toechatsjewsky. Deze gebeurtenis viel vrijwel samen met de Engelse de-facto-erkenning van het Sovjetbewind.

Moreel gesterkt door deze erkenning, konden de Sovjets beginnen aan de eindfase van de burgeroorlog in Azië. Het Tsjechische legioen van Sirovy en het legerkorps van Janin hadden reeds in de loop van 1920 het strijdtoneel verlaten. In mei 1922 bereikte het Rode leger de Stille Oceaan en in oktober werd Wladiwostok door de Japanners ontruimd. Met uitzondering van noordelijk Sachalin, dat pas in 1925 werd overgedragen, was nu geheel Siberië weer in Russische handen.

Geheime samenwerking met de Reichswehr

Een zeer spectaculaire periode in de geschiedenis van het Rode leger was die van de geheime samenwerking met de Reichswehr van eind 1923 tot 1931. Zij was een gevolg van het in april 1922 tussen de Weimarrepubliek en de Sovjet-Unie gesloten verdrag van Rapallo. De hoofdlijnen voor die samenwerking waren uitgesponnen door Trotsky en zijn medewerker Karl Radek.

Het idee vond warme weerklank bij de Duitse minister van defensie Gessler en kreeg een geestdriftig aanhanger in generaal Freiherr von Seeckt, die toen aan het hoofd stond van het kleine Duitse beroepsleger. De geheime samenwerking zou voor beide partners alleen maar voordelen opleveren. De Duitsers konden op Russisch gebied gaan oefenen met materieel, dat voor hen verboden was op grond van het verdrag van Versailles. Onder meer kregen zij een researchcentrum

voor pantserwagens en tanks in Kazan toegewezen. Als luchtmachtbasis werd een vliegveld bij Lipetsk gebruikt, waar men in begin 1925 al zo ver was, dat de Duitsers er konden oefenen met twee complete groepen Fokker D XIII jachtvliegtuigen (afb. 6 en 7). Over en weer werden officieren gedetacheerd, men organiseerde cursussen en wisselde gegevens uit. Moderne vliegtuig- en munitiefabrieken werden in de Sovjet-Unie gebouwd en door Duitse technici in gebruik gesteld. En dat alles vond plaats, zonder dat men er in het westen enig benul van had. Toen ten slotte deze samenwerking werd beëindigd, bleek zij zo intens te zijn geweest dat de invloed daarvan nog jaren daarna op de gedragingen en samenstellingen van beide legers duidelijk herkenbaar was.

Consolidatie

Alhoewel geleidelijk aan, was men in 1928 serieus begonnen aan de motorisering van het Rode leger. Aan de verdere modernisering werd vooral in de jaren tussen 1932 en 1937 veel aandacht besteed. Men beschikte nu over voldoende pantserwagens en tanks die, zoals later zou blijken, van een zodanige kwaliteit waren dat zij zeer zeker niet behoefden onder te doen voor wat elders in de bewapening werd gevoerd. De uitrusting met zware artillerie was eveneens voldoende en de munitiefabricage was goed geregeld. De luchtmacht was stellig niet onaanzienlijk, maar nog niet ultramodern. De opleidingsinstituten waren verbeterd en men bleef naar Duits voorbeeld doorgaan met het herscholen van de ouderen,

Afb. 6 Toekomstige Luftwaffepiloten, Lipetsk 1929

Afb. 7 Enkele Duitse Fokkers D XIII op het vliegveld van Lipetsk (1929)

zelfs van hen aan de top. In gedegen opgezette massale oefeningen werden de nieuwe methoden op hun waarde getest.

Maar niet alles was rozegeur en maneschijn. De tegenstellingen tussen hen die hun basisopleiding vóór 1917 hadden doorlopen en diegenen, die in de eerste periode van de Rode armee hun kennis hoofdzakelijk op de slagvelden hadden moeten opdoen, bleven latent aanwezig.

Voor zover dat daarvoor nog niet was gebeurd, werden in 1935 alle militaire rangen van vroeger weer opnieuw ingevoerd; men ging zelfs nog verder door de benoeming van vijf maarschalken.

Maar ook dit alles kon niet wegnemen dat de verhouding tussen troepenofficier en politieke commissaris, die als een rode draad een kwart eeuw lang door de historie van het Rode leger zou lopen, uitermate slecht bleef. In 1936 was de verhouding één commissaris op twee andere officieren en de geschillen liepen toen zo hoog, dat men moest besluiten het instituut der politieke commissarissen te devalueren; hun bevoegdheden werden beperkt tot het zuiver politieke terrein en op het militaire vlak werd hun macht beknot tot op het niveau van adviseur en/of assistent. Een verwoed tegenstander van het commissarisendom was de reeds eerder genoemde selfmade

generaal Apanasenko, die zich dat kon veroorloven met zijn imposante staat van dienst tijdens de burgeroorlog. Maar het instituut als zodanig zou echter pas officieel verdwijnen in 1943 toen ook de commissarissen gewone militaire rangen kregen. Toen had echter de politieke inmenging reeds zeer veel afbreuk gedaan aan een soepele bevelvoering in het Rode leger.

De grootste militaire zuivering aller tijden

Nu echter stond de grootste vijand voor de deur die het Rode leger ooit heeft gehad, namelijk de militaire zuivering. Insiders verwachtten die, maar hadden nooit kunnen bevroeden dat het er een zou worden van een dergelijke omvang. Nu kan men zich terecht afvragen, hoe het mogelijk was, dat de Sovjet-Unie daartoe durfde over te gaan in het jaar 1937, dat alleen maar een verscherping van de internationale tegenstellingen te zien gaf, vooral in Europa. Het beantwoorden van de vraag blijkt achteraf vrij simpel. De Sovjets hadden, evenals nu, voortdurend hun vinger aan de pols van het internationale gebeuren. Daardoor wist Stalin met grote zekerheid, dat de Duitsers zeer beslist, althans voorlopig, niet van plan waren de Sovjet-Unie aan te vallen.

Deze wetenschap was koren op zijn molen, aangezien hij er alles voor voelde de betrekkingen met Nazi-Duitsland te verbeteren en nauwer aan te halen.

Verder wilde Stalin eindelijk definitief afrekenen met de militaire top in eigen land ter voorkoming van de zo gevreesde mogelijkheid, waarbij men al of niet met geweld het politieke primaat zou kunnen vervangen door een militaire dictatuur. Deze angst was een direct gevolg van Stalins eigen bewindvoeringsmethoden; deze waren zo intens hard dat daaruit de op vrees gebaseerde cultus van het Stalinisme ontstond. Dit Stalinisme eiste onderwerping aan de *persoon* van Stalin, niet aan de *leer* van het communisme. Maar de ideologie leverde wél de argumenten om de liquidatie te rechtvaardigen.

Een der eersten en in ieder geval het belangrijkste slachtoffer was de chef staf van het Rode leger, de befaamde maarschalk Toechatsjewsky. Ten opzichte van hem koesterde Stalin een persoonlijke wrok, die al uit 1923 dateerde. Het was namelijk Toechatsjewsky geweest die toen door een publikatie in een militair tijdschrift aan het licht bracht, dat Stalin de schuldige was voor het ontstaan van de verbindingsmoeilijkheden bij de Sovjetopmars in Polen in juli 1920.

Op 12 juni 1937 werd de fusillering van Toechatsjewsky, met die van nog zeven andere militaire prominenten, bekendgemaakt (afb. 8). Dit was de steen, die de gigantische zuivering aan het rollen bracht. Alleen al van de subalterne officieren werd ongeveer 50% (35.000 man!) naar werkkampen verbannen of ter dood gebracht. Bij de hoofd- en opperofficieren en bij de leden van de permanente oorlogsraad lag het percentage aanzienlijk hoger. Geen ander leger zou een dergelijke aderlating hebben kunnen doorstaan. De zuiveringen duurden tot ver in 1938, maar ook dit alles zou het Rode leger toch overleven. Het ging echter wel gepaard met een tijdelijke maar zeer ernstige depressie.

Toch stond er tussen de coulissen al weer een nieuwe leider klaar, namelijk generaal Timosjenko. Deze was bereid én in staat orde op zaken te stellen.

In conflict met de Japanners

In het gebied tussen Korea, Mandsjoekwo en Sovjet-Siberië vond in de zomer van 1938 een militaire confrontatie plaats tussen de agressieve Japanners en vrij aanzienlijke eenheden van het Rode leger. Nog geen jaar later gebeurde het-

Afb. 8 Kort voor de liquidatie: Stalin en Toechatsjewsky nog broederlijk samen (maart 1937)

zelfde in Buiten-Mongolië. De Sovjets stonden hier onder bevel van de later als maarschalk zo beroemde generaal Zjoekow en sloegen, uit een internationaal standpunt bekeken, geen slecht figuur.

Een goede maatstaf was dit echter niet, want het was een bewezen feit dat, hoe verder van Moskou de standplaats lag, hoe kleiner daar de zuivering was geweest. Ook de opmars der Russen in Polen in de tweede helft van september 1939 kon geen duidelijk beeld geven van de werkelijke kracht van het Rode leger, aangezien de Polen door de Duitsers vrijwel al geheel waren verslagen.

De Fins-Russische winteroorlog

De militaire zuivering kreeg nog een zeer wrange nasmaak tijdens de Fins-Russische winteroorlog van 1939/40. Toen openbaarde zich eerst goed, hoeveel het Rode leger aan kracht had ingeboet. Hoewel de Sovjets al in het begin een troepenmacht inzetten, die ten minste driemaal meer mankracht telde dan het gehele Finse leger, stond

tegenover de uitschakeling van één Fin het verlies van vijf á zes Russen. De Finse verdedigingslinie, genoemd naar de opperbevelhebber maarschalk Mannerheim, bleek voor de Russen een te harde noot om zomaar te kraken. Dat de Finnen ondanks hun hardnekkige en intelligente verdediging op een kwade dag toch om een wapenstilstand moesten vragen was logisch, aangezien de Sovjets onbepaalde mensenmassa's konden blijven aanvoeren en inzetten. Een totale Finse capitulatie werd het niet, het werd een zeer harde maar toch eervolle vrede. Finland verloor de Kareelische landengte met de belangrijke stad Viborg en moest het schiereiland Hangö ten westen van Helsinki afstaan, maar bleef onafhankelijk. Uiteraard hadden de Sovjets nieuwe aanvoerders kunnen testen maar de overwinning was toch onthullend, want van het aureool van strijdlust en élan uit de vroegere dagen was niets meer over. Zelfs Stalin kon de ogen niet sluiten voor de fatale gebreken, die aan het licht waren getreden.

Totale discipline in ere hersteld

Begin mei 1940 nam de nu tot maarschalk benoemde Timosjenko de teugels over van Worosjilow als opperbevelhebber der landstrijdkrachten. Timosjenko, een kundig organisator, was op behendige wijze door de grote zuivering heen gelaiveerd; tevens had hij kans gezien vele van zijn belangrijkste medewerkers uit de klauwen der zuiveraars te houden door hen tijdelijk (én tijdig) naar veiliger oorden te doen overplaatsen. Op 16 mei 1940 vaardigde de nieuwe opperbevelhebber de essentiële legerorder nr 120 uit. Daarin werden alle tekortkomingen en gebreken met name genoemd en aan de kaak gesteld. Door ingrijpende wijzigingen en modernisering van de bestaande voorschriften en opleidingsmethoden zou ernaar worden gestreefd herhaling van de gemaakte fouten voor de toekomst uit te sluiten. Het voornaamste was echter dat tevens de meest gestrenge discipline opnieuw en volledig werd ingevoerd, met absolute en onvoorwaardelijke gehoorzaamheid als een eerste vereiste; het opvolgen van bevelen moest zonder enig voorbehoud nauwkeurig en prompt geschieden. Verder werden ook de groetplicht tegenover officieren en het teruggroeten der officieren in ere hersteld.

De legerleiding gaf duidelijk blijk ervan te zijn doordrongen dat elk leger van een gevestigde orde tot ondergang is gedoemd indien daarin de

discipline ontbreekt. Dat men dit axioma is blijven onderschrijven valt hieruit af te leiden dat de ijzere discipline nooit werd afgezwakt maar tot op de dag van vandaag stringent is gehandhaafd. Van medio mei 1940 tot de Duitse inval op 22 juni 1941, boekten — uiteraard toevallig — de Sovjets nog een tijdwinst van dertien maanden. Die waren broodnodig om de gewenste discipline zo goed mogelijk in te voeren, maar tevens om te elfder ure nog de basis te kunnen leggen voor een nieuwe, duurzame en bruikbare top van het Rode leger. Vele goede officieren werden zonder ophef uit de kampen teruggehaald; zij herkregen hun vroegere rang en werden opnieuw ingedeeld. Een markant voorbeeld uit deze groep was kolonel — later maarschalk — Rokossowsky.

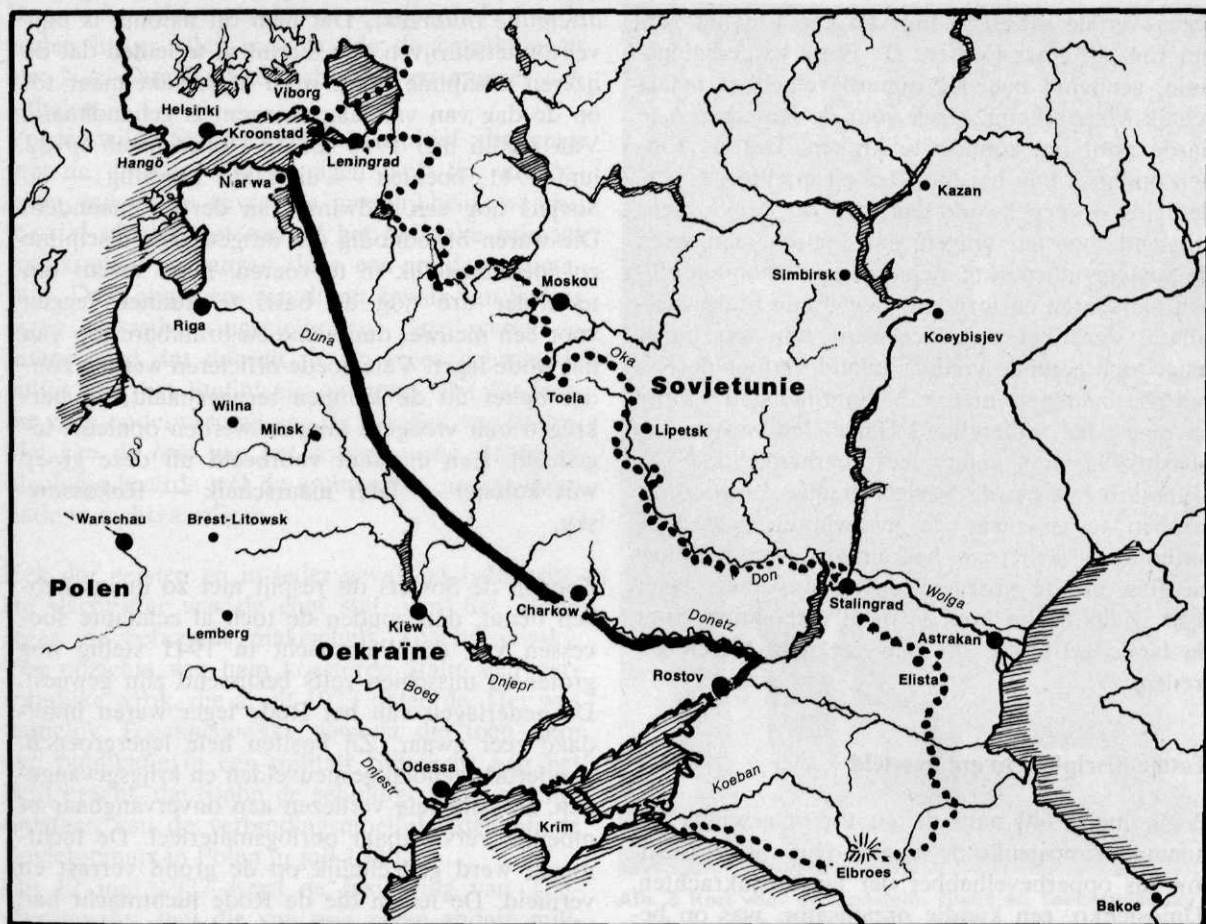
Zouden de Sovjets dit respijt niet zo intens hebben benut, dan zouden de toch al eclatante successen van de Wehrmacht in 1941 stellig nog groter en misschien zelfs beslissend zijn geweest. De nederlagen van het Rode leger waren inderdaad zeer zwaar. Zij kostten hele legergroepen, honderdduizenden gesneuvelden en krijgsgevangenen, en kolossale verliezen aan onvervangbaar of moeilijk vervangbaar oorlogsmaterieel. De luchtmacht werd gedeeltelijk op de grond verrast en vernield. De lessen die de Rode luchtmacht had kunnen leren uit hoe het hun collega's in andere aangevallen landen was vergaan, waren kennelijk in de wind geslagen.

De bevelvoering verliep in deze beginperiode stroef en stuntelig. Meermalen werd door de Duitsers de totale ineenstorting van de Russische tegenstand aangekondigd. Ondanks alles bleven de Sovjets echter tegenspel bieden, waarmee zij tevens het bewijs van hernieuwde taaiheid leverden. En weer is de conclusie terecht, dat zeer beslist géén ander leger zo funeste tegenslagen had kunnen doorstaan en verwerken, en toch nog overleven!

Pas na het leveren van vele massale tankslagen zou de Duitse pantserspecialist bij uitnemendheid generaal Guderian de verzuchting slaken „de Iwans beginnen het nu eindelijk te leren”.

De rollen radicaal én definitief omgekeerd

De Duitsers leden hun eerste nederlaag voor Moskou in december 1941. Deze werd veroorzaakt door diverse factoren: de weersomstandigheden waren zeer slecht, de Wehrmacht beschikte nog steeds niet over de noodzakelijke winterkleding

Afb. 9 Oostfront in de Eerste en in de Tweede Wereldoorlog: de meest vooruitgeschoven posities die door Duitse troepen en hun bondgenoten werden bereikt.

Begin maart 1918 — de lijn Narwa-Rostov inclusief het Krim-schiereiland

Eind augustus 1942 — de lijn die loopt dwars door het Ladogameer, om Leningrad heen, bewesten Moskou, via Toela, dwars door Stalingrad, om Elista en de Elbroes naar het Koebangebied

(Luftwaffe en SS hadden daarvoor wél gezorgd) en de Sovjets waren in staat voor het eerst verse troepen uit Siberië in te zetten.

Tijdens de zomer van 1942 kwam het offensief van de Wehrmacht nog zeer ver, maar het late najaar kondigde de naderende catastrofe bij Stalingrad al aan. Na de jaarwisseling 1942/43 waren de Duitsers kansloos voor de eindoverwinning (afb. 9). De opmars van het Rode leger naar Berlijn kon alleen nog maar tijdelijk worden vertraagd, tot staan brengen was onmogelijk geworden. Sindsdien zijn de kracht en de taatheid van het Rode leger nooit meer afgenomen, integendeel, zij werden steeds groter.

Vanaf het einde van de Tweede Wereldoorlog is, tot nu toe, zijn sterkte zonder meer imposant te noemen. In een zuiver conventioneel conflict zal

het ongetwijfeld moeilijk vallen het Rode leger van de overwinning af te houden, zeker indien daarbij bovendien nog wordt rekening gehouden met de in het gelid en aan de Moskouse leiband meemarcherende strijdkrachten van de andere Warschau-Pactlanden.

De rekensom der krachtsverhoudingen is eenvoudig, de uitkomst is weinig bemoedigend voor hen die de huidige status quo willen bestendigen; daarvoor zal méér nodig zijn dan de thans zo gebruikelijke „hoop op een goede afloop”.

Literatuur

- Europe Magazine* (1960)1102/3.
- W. G. Krivitsky — *Dat heb ik gezien*. Allert de Lange, Amsterdam (1940).
- S. Delmer — *De Duitsers en ik*. Bruna, Utrecht (1961).

M. Soloviev — *Mijn carrière in het Rode leger*. Spectrum, Utrecht (1962).
F. Wyndham en D. King — *Trotsky*. Penguin Books, Middlesex (1972).
P. Accoce en P. Quet — *De oorlog werd gewonnen in Zwitserland*. Bruna, Utrecht (1967).

V. Alexandrov — *O.S.I De geheime dienst van Stalin contra Hitler*. Westfriesland, Hoorn (1970).
H. E. Salisbury — *Oorlog tussen Rusland en China*. Tijl, Zwolle (1969).
R. Seth — *Operatie Barbarossa*. Spectrum, Utrecht (1967).

MEDEDELING

Maandelijks wordt de *Militaire Spectator* toegezonden aan alle leden van de Koninklijke Vereniging ter beoefening van de Krijgswetenschap.

Ten einde de toezending aan thans nog actief dienende officieren van Land- en Luchtmacht, tevens lid van de Koninklijke Vereniging ter beoefening van de Krijgswetenschap, ook na hun dienstverlating zeker te stellen, wordt belanghebbenden verzocht de secretaris-penningmeester van de Koninklijke Vereniging (Nassaulaan 6, Zoetermeer) in voorkomend geval ter zake in te lichten.

Van risorgimento naar resistenza: helden en simulanten van twee Italiaanse zelfbevrijdingen

J. Evenhuis

journalist, Rome

Hoe verder het einde van de Tweede Wereldoorlog achter ons komt te liggen, hoe meer men getuige wordt van allerlei dubieuze historische herwaarderingen van de werkelijke gang van zaken tijdens die oorlog. In sommige landen is, half bewust half onbewust, een proces van *suppressio veri, suggestio falsi* — d.w.z. verzwijgen van feiten en suggereren van onwaarheden — aan de gang gebracht dat niet veel goeds belooft voor de adequate informatie van toekomstige generaties.

Men is wel eens geneigd dit gevaar van de manipulatie van de historie te beperken tot landen waar geen vrijheid van historische discussie bestaat. Deze opvatting is onjuist: dat gevaar bestaat overal waar een volk sterke psychologische motieven heeft om de geschiedenis te vervormen wanneer die van dat volk karaktertrekken heeft laten zien waaraan men later niet gaarne herinnerd wordt. In dit licht moet men de discussie zien die sinds enige tijd in Italië wordt gevoerd over de zogenaamde Resistenza, met de kennelijke bedoeling het Italiaanse volk te suggereren dat het zich zelf van het fascistische juk heeft bevrijd. Deze Resistenza wordt al in één adem genoemd met de Risorgimento, de beweging die, zoals men weet, in de loop van de vorige eeuw de thans bestaande Italiaanse staat deed geboren worden.

De Italiaanse communisten koesteren nu het voorname op hun beurt een andere staat in het leven te roepen, en zij gebruiken daarvoor in de eerste plaats de Resistenza als moreel alibi, net zoals de 19e-eeuwse Italianen — wier staat geen al te goede bleek — steeds de Risorgimento in de hoogte hebben gestoken als zij een alibi nodig hadden voor hun fouten, hun zwakheden of hun mislukkingen.

Dit veronderstelt natuurlijk wel, dat het alibi vlekkeloos is.

Farce of tragedie?

Alvorens in te gaan op de waarde van het Italiaanse verzet tegen het fascisme is het misschien nuttig

ook enkele woorden te wijden aan de Risorgimento, want deze beweging is zó duidelijk het model voor de Resistenza dat het vaak lijkt of de wens de vader van de gedachte is. De communistische verzetslieden noemden zich trouwens Garibaldini, om eraan te herinneren dat zij in de voetstappen van de Risorgimento-held Giuseppe Garibaldi wilden treden.

Juist communisten stellen zich tegenwoordig blijkbaar onbeschroomd bloot aan de ironie van een beroemde opmerking van Karl Marx, die zijn beste geschrift — *Der achtzehnte Brumaire des Louis Bonaparte* — aldus begint:

Hegel bemerkt irgendwo daß alle großen weltgeschichtlichen Tatsachen und Personen sich sozusagen zweimal ereignen. Er hat vergessen hinzuzufügen: das eine Mal als Tragödie, das andere Mal als Farce.

Dat de Italiaanse Resistenza soms gevaarlijk dicht in de buurt van de farce is gekomen, zal verderop nog duidelijk genoeg worden. Maar wat is eigenlijk die Risorgimento geweest? Een tragedie?

Indien het dat was, was het — dat kan men in 1975 eindelijk veilig zeggen — een grotere tragedie voor de historische waarheid dan voor het Italiaanse volk. De *suppressio veri* en *suggestio falsi* hebben inzake de Risorgimento afmetingen aangenomen die voor een zogenaamd vrije staat — en daarvoor heeft Italië vóór het fascisme toch min of meer willen doorgaan — onvoorstelbaar zijn. De beste huidige kenner van de Risorgimentogeschiedenis, de Engelsman Denis Mack Smith, heeft in een van zijn boeken dan ook geponeerd dat de eliminatie van de oude, liberale Italiaanse staat door het fascisme verband houdt met wat hij noemt het „historische zelfbedrog” van die staat ten aanzien van de Risorgimento.

Dat zelfbedrog bestond voor het grootste deel hierin dat de Italianen hun staat dankten aan de militaire inspanningen van vreemde, met hen sympathiserende mogendheden maar vervolgens de eer vrijwel uitsluitend aan hun eigen dapperheid toeschreven.

Het begon dus al direct met een farce, wat vooral

de militaire geschiedenis van de Risorgimento bewijst.

Aangepaste geschiedschrijving

Het hoogtepunt van de Risorgimento vormde het jaar 1859, toen keizer Napoleon III met een Frans leger naar Italië kwam om Piëmont, dat het alleen nooit zouden hebben klaargespeeld, te helpen tegen de voornaamste externe vijand, het toenmalige Oostenrijk-Hongarije. Daaruit resulteerden in Noord-Italië twee veldslagen, die van Magenta en die bij Solferino, gewonnen door (of liever voor) het nieuwe Italië: de Piëmontezen, die de Fransen hadden binnengehaald, vochten niet bijster goed. De eerste slag had op 4 juni van dat jaar plaats. Er sneuvelde niet één Italiaanse soldaat en de reden daarvan werd de Fransen in de loop van de dag ook wel duidelijk. De koning van Piëmont, Victor Emmanuel, wrong zich in alle mogelijke bochten om zijn mannen niet in het vuur behoeven te sturen. Napoleon verweet het hem op de avond na de slag. De Risorgimento-geschiedschrijving zou later daarvan maken dat de Franse keizer Victor Emmanuel had verzocht de dappere Piëmontezen, die zich veel te roekeloos op de vijand hadden gestort, voortaan wat in te tomen!

Nicola Nisco, whose history of Italy was commissioned by the king, contrived to attribute the success of this day mainly to the Piedmontese, but in fact it was entirely a French victory and not a single Piedmontese soldier lost his life. The true facts were deliberately concealed from the Italian public. Complaints were made by the French that the bulk of Victor Emmanuel's army had made no attempt to move towards the sound of gunfire which lasted all day. [1]

De slag bij Solferino op 24 juni was, evenals die van Magenta, een zuiver Franse overwinning. De Piëmontezen streden in een nevenactie op dezelfde dag tot de avond zo onfortuinlijk dat in de officiële geschiedenis van deze oorlog, opgesteld door een zo minutieuze instantie als de Pruisische generale staf, die slag — bij San Martino — werd geboekstaafd als een Oostenrijkse overwinning op de numeriek superieure Piëmontezen. Hoe het ook zij, na het bericht over het resultaat van de slag bij Solferino trokken de Oostenrijkers zich terug, en laat in de avond konden de Piëmontezen San Martino binnentrekken [2].

Elan aan de verkeerde kant

Een andere omstandigheid was nog onprettiger. In deze beide slagen — de belangrijkste mijlpalen in

de geschiedenis van de Risorgimento omdat daarmee de Oostenrijkers uit Noord-Italië werden verdreven — vochten meer toekomstige Italianen aan de verkeerde dan aan de goede kant, en zij die aan de verkeerde kant streden, werden zich beter. Gelukkig was het hoofdzakelijk een strijd tussen Fransen en Oostenrijkers, en zo kon het toch een overwinning voor de toekomstige Italianen worden.

In 1866, vier jaar voordat met de bezetting van Rome (1870) de kroon op het Risorgimentowerk kon worden gezet, had bij het eiland Lissa in de Adriatische zee een zeeslag plaats tussen de neo-Italiaanse natie, al direct over een vloot beschikkend, en de Oostenrijkers. Nog ervan afgezien dat de Italianen geen slechtere admiraal hadden kunnen kiezen — hij had eens een schip met de Italiaanse koninklijke familie aan boord schipbreuk laten lijden — brachten ook in deze slag de Italianen die aan de goede kant stonden het er weer slechter af dan hun broeders aan de verkeerde kant: de slag ging verloren omdat de vele Venetianen op de Oostenrijkse vloot beter voor Oostenrijk vochten dan de Italianen voor Italië.

Het was voor een groot deel ook een kwestie van de mondelinge bevelen: op de Oostenrijkse vloot werden die in het Venetiaans gegeven, een taal die ook een Bohemer moest verstaan als hij matroos wou zijn; aan de andere kant verstond in 1866 nog bijna geen Italiaan het Italiaans. De diverse dialecten heersten oppermachtig. Tullio de Mauro, een Siciliaanse linguïst, heeft uitgerekend dat in 1870 buiten Rome en Toscane, waar de dialecten het meest op het huidige Italiaans leken, ten hoogste 160.000 personen — dat is 8 procent van de toenmalige Italiaanse bevolking — konden begrijpen waarover men het had als men iets niet in hun eigen dialect uitdrukte. (Het probleem was, tussen twee haakjes, nog zeer acuut in de Eerste Wereldoorlog en verklaart een deel van het militaire falen daarin. De gewone Italiaanse soldaat wist de meestal zeer hoogdravende bevelen niet in zijn eigen dialect te vertalen en liet zo na, die bevelen uit te voeren. Pas in de Tweede Wereldoorlog was het analfabetisme teruggebracht tot de plaag van een minderheid, en niet langer van circa de helft van de Italiaanse soldaten zoals nog in de Eerste.) Die voor Oostenrijk gewonnen zeeslag heeft de Venetianen trouwens op geen enkele wijze gebaat. Zij kwamen, tegen hun zin, in dat zelfde jaar 1866 eveneens bij het nieuwe Italië, want Oostenrijk verloor ergens anders een belangrijker oorlog — in Bohemen tegen het Pruisen van von Bismarck — en moest bijgevolg aan de internationale con-

ferentietafel Venetië loslaten. De zeeslag van Lissa werd later aan het volk zo uitgelegd dat, hoe men de afloop ook bekeek, de Italianen hadden gewonnen [3].

Ten slotte kwamen dan in 1870 ook nog de Romeinen bij Italië. Zij hebben daartoe zelf nooit een zier willen bijdragen. In het plaatselijke Rome waren demonstraties noch opstanden ten behoeve van Italië voorgekomen. Het was duidelijk dat zij liever onder de paus bleven. Maar toen het nieuwe bewind in een plebisciet hun oordeel vroeg, stemde — zoals steeds wanneer onverschillige bevolkingen over hun „wederopstanding” werden gepeild — 99 procent van de stemgerechtigden vóór. Slechts 1507 Romeinen toonden hun bekende pausegezindheid; 133.681 verrieden, als eens Petrus, hun Heer.

Nationale eenheid geen eigen prestatie

Volgens zuiver Italiaanse berekeningen had de Risorgimento moeten mislukken. Hij lukte alleen omdat het buitenland erbij werd gehaald. Cavour, die wel eens de Bismarck van Italië is genoemd, leek feitelijk niet erg op de „ijzeren kanselier”: von Bismarck stampte door Duitsland en stelde daarna, zo goed en zo kwaad als dat ging, het buitenland gerust; Cavour verzette in Italië geen stap zonder zich van de steun van buitenlandse mogendheden te hebben verzekerd.

Garibaldi vond die tactiek verkeerd. Een feit blijft dat hij steeds met zijn hoofd tegen de muur liep als hij de zaken „zuiver Italiaans” trachtte op te lossen, zonder op de internationale constellaties te letten.

Zo werd Italië om geen andere reden Italië, dan omdat half Europa de Risorgimento voor de Italianen wat men noemt „opknapte”. Achtereenvolgens oefenden Frankrijk, Engeland en Pruisen de druk uit die nodig was om Oostenrijk, het land dat de Risorgimento tegenhield, uit Italië weg te krijgen. En zij behielden zich niet eens de auteursrechten van het epos „Italiaanse eenwording” voor. Die stonden zij af aan een Italiaanse regie, die nu onmiddellijk met eigen helden en martelaars ging werken, tot grote stichting van de nieuwe natie waarvan ca. 95 procent het gevoel had dat men weliswaar op het appel had ontbroken maar nu langs de weg van de „ontroering” een kans kreeg die fout goed te maken.

Dit alles als bewijs van wat men ook in een vrij land met de geschiedenis kon uithalen om haar aan de politieke mode aan te passen. Een heroïsche zelfbevrijding? De Risorgimento — en ten

slotte waren haar voormannen een kwarteeuw lang niet gelukkig als zij Oostenrijk niet in een oorlog hadden weten te verwickelen — heeft tussen 1846 en 1870 het relatief bescheiden aantal van 6000 patriottische doden met zich gebracht en 20.000 gewonden. Alleen de Fransen hadden al meer slachtoffers te betreuren toen zij, hoofdzakelijk om de Risorgimento te gerieven, in 1859 Italiaanse bodem betraden om de Oostenrijkers daarvan te verdrijven: Magenta en Solferino kostten hun 8000 gesneuvelden. De totale buitenlandse bloedoffers, in Italië vóór de Italianen gebracht, hebben zeker het dubbele van die van de Italianen zelf bedragen. Maar daarover is in honderd jaren met bijna geen woord gerept!

Van hetzelfde laken . . .

Dat het geen toeval kan zijn en dat dit *de* regie is die bijna instinctief wordt gevolgd als het om de „morele” plaats van Italië in de wereld gaat, bewijst de analoge tactiek die na de geallieerde bevrijding van Italië is gebezigd. Sedert de oorlog zijn dertig jaar verlopen; voldoende om in binnen- (een zeker) buitenland met frappant succes het beeld ener heroïsche zelfbevrijding van Italië van het fascistische juk ingang te doen vinden.

Onlangs was generaal Mark Clark in Italië om dat land, waar intussen de vreemdste mythen over de Tweede Wereldoorlog opgeld doen, discreet eraan te herinneren dat er dertig jaar geleden zo iets als een bevrijding van Italië door de Westelijken heeft plaatsgehad. Hij bezocht er soldatenkerkhoven en werd ontvangen door de president van de republiek. Indien men nu echter zou denken dat het democratische gedeelte van de vrije Italiaanse pers deze gelegenheid zou hebben aangegrepen om het communistische of paracommunistische gedeelte van die zelfde pers een overtuigende les in geschiedenis te geven, vergist men zich toch.

In het huidige Italië wordt nog slechts zelden herinnerd aan de bijdrage van de Westelijken aan het tot stand komen van een vrije Italiaanse samenleving. Daarvoor is de behoefte veel te sterk er weer een onvrije van te maken.

Het fascisme heeft het land zeer geschaad, maar de grootste schade was misschien dat een fascistische mentaliteit op de tegenwoordige anti-fascisten is overgeërfd.

Aldus Renzo de Felice, de leidende contemporain-historicus van Italië.

Eén van de resultaten van deze houding is geweest dat thans ongeveer een op drie Italianen voorgeeft

dat hij aan een bevrijding van Italië door Sovjet-troepen de voorkeur zou hebben gegeven. In elk geval had het naoorlogse Italië dan geen democratische taak gehad en mettertijd is steeds duidelijker geworden dat er na 1945 maar al te veel jongere Italianen waren die, onder invloed van hun ouderlijke huis, altijd allergisch op de democratie zijn blijven reageren, ook als zij voorgaven daarvan voorstander te zijn.

Communisten van fascistische huize

Typisch voor de situatie is dat de zoons en neven van zeer vooraanstaande fascistische nu even vooraanstaande communisten zijn. De hoofdredacteur van het partijblad *l'Unità* luistert naar een notoire fascistische naam, Pavolini. In bladen als *l'Unità* wordt bijna dagelijks over het Amerikaanse „fascisme” geschreven. Wat zij echter het land, dat in Italië een zeer concreet fascisme hielp wegwerken, in wezen eerder en meer kwalijk nemen, is dat de mensen er zo in democratie geloven.

Intussen heeft de Sovjet-Unie Italië níét bevrijd. Ja, de Sovjet-Unie heeft na de oorlog van Italië zelfs zeer hoge herstelbetalingen geëist, terwijl de Westelijken van elke schadeloosstelling hebben afgezien (en Amerika in feite de Italiaanse schadevergoedingen aan Rusland betaalde). Geen (propagandistische) nood: in dit land waar nog steeds nieuwe voor oude analfabetismen worden ingeruild, heeft de communistische partij niet zonder succes de massa verteld dat het weliswaar niet de Sovjets, maar in elk geval wél de Italiaanse communistische verzetslieden zijn geweest die Italië van het fascisme hebben bevrijd.

Zeker, de zoons en neven van de fascistische „hiërarchen” waren daar niet bij, maar dertig jaren zijn een lange periode en alleen ouderen zijn nu nog verbaasd als zij de namen horen van de communisten die thans in vele delen van Italië reeds de macht hebben overgenomen. Deze koesteren uiteraard een diepe haat tegen andere ex-fascisten, die niet helemaal communist werden maar ergens halverwege, misschien op meer democratische posities, bleven steken. Vooral tegenover hen volgen zij een beproefde tactiek die ook elders in de wereld niet zonder succes is maar die in het onkritische Italië mede wordt ondersteund door grote delen van de rechterlijke macht, waarin communisten nu evenzeer op de voorgrond treden als fascistische vroeger.

Die tactiek komt erop neer de gedachte ingang te doen vinden dat de weinige ex-fascisten die oud werden zonder hun hart voor het communisme te

hebben ontsloten, uitermate gevaarlijk zijn voor de Italiaanse democratie, doch dat daarentegen al die jongere fascistische die volledig communist zijn geworden, die democratie „vernieuwen”. Vandaar sinds jaren al dat onderzoek naar zogenaamde „staatsgrepen”, waardoor de bestrijding van de echte criminaliteit zwaar in de verdrukking is gekomen.

Het is een klassiek voorbeeld van een „politologisch” inzicht zoals de Duitse socioloog Helmut Schelsky dat beschrijft in zijn boek *Die Arbeit tun die Anderen*:

Eine kritisch-aggressive Haltung ohne reale Substanz eines Gegners schlägt fast automatisch in einen Herrschaftsanspruch um, der von der Illusion und der künstlichen Erzeugung der alten Gegnerschaften lebt.

Dit is het negatieve werk van de communistische „Herrschaftsanspruch” in Italië. Als positivum dient de Resistenza, zij het dan vervalst op een manier zoals niet eens de Risorgimento vervalst werd. Maar zij schijnt de Italiaanse politieke fauna nú in te geven dat de „geschiedenis” wel eens zou kunnen marcheren aan de kant van de communisten die hun aanspraken in Italië, meer dan op iets anders, baseren op de grote rol die zij in het verzet zouden hebben gespeeld. Daarvan is een hele mythologie gemaakt die er bij de zeer frequente, altijd propagandistisch bedoelde herdenkingen van de bevrijding van Italië van het „nazi-fascisme” stevast toe leidt dat — ten behoeve van de „geschiedenis” als politiek manipulatiemiddel — de geschiedenis als controleerbaar gegeven zwaar geweld wordt aangedaan.

Geweken gevaar, vermeerderd heldendom

De feiten immers zijn, dat noch aan de val van Mussolini noch aan de bevrijding van Italië uit de macht van het Duitse leger ook maar een Italiaans verzet te pas is gekomen.

In een in 1966 verschenen boek, *Storia dell'Italia partigiana*, van de ideologisch links-georiënteerde, maar de feiten niet verdraaiende journalist Giorgio Bocca, staan de volgende cijfers vermeld over het aantal verzetslieden: 1500 in september 1943, 50.000 in oktober 1944, en 250.000 à 300.000 na de Duitse capitulatie.

Toen de geallieerden moeizaam naar Noord-Italië oprukten (in september 1943 viel Napels, in augustus 1944 Florence, in april 1945 Milaan), bleef de steun van het Italiaanse verzet in de delen van Italië die nog in Duitse handen waren, tot de persoonlijke bijdrage van enkele tienduizenden be-

perkt. Na oorlogse commissies deelden weliswaar certificaten van „partigiano combattente” uit aan 232.841 personen en van „patriota”, d.w.z. helper, aan 125.714 personen, maar deze getallen hadden niets met de werkelijkheid van doen. Het waren visitekaartjes voor een post-fascistisch Italië. Hoe in Italië dergelijke dingen worden gedaan, bewijst een „concorso” in het staatsblad van 4 juli 1975, waarbij personen tussen 18 en 32 jaar naar een staatsbetrekking konden mededingen. De laatste leeftijd werd verhoogd tot 40 indien de kandidaat zelf door het fascisme was vervolgd, en tot 55 indien hij zijn vader in de Eerste Wereldoorlog had verloren: men behoeft geen rekenwonder te zijn om zich te verbazen, aangezien het fascisme eindigde in 1943 en de Eerste Wereldoorlog in 1918!

Opmerkelijk is de volkomen passieve wijze waarop destijds de hoofdstad Rome de bevrijding door de geallieerden over zich liet komen. In de eerste vierentwintig uur na de bevrijding was er, naar ooggetuigen berichten, nog nauwelijks een Romein op straat. Pas toen bekend werd dat de Duitsers op veilige afstand van Rome waren, stortte de bevolking zich hysterisch uit de huizen.

Bevrijders verloochend, verzet gemonopoliseerd

Het is nodig op deze omstandigheid te wijzen daar intussen bij de herdenkingen nauwelijks nog van de geallieerden sprake is. Ook op de scholen wordt een geschiedenis van de bevrijding onderwezen die slechts van het Italiaanse aandeel daarin spreekt. Dat kan geen toeval zijn, want sinds honderd jaar wordt evenzo ook de Risorgimento onderwezen als een zaak die alleen door het Italiaanse volk tot stand was gebracht.

Nadat op die manier bij de jeugd de geallieerde bijdrage — een bijdrage die vrijwel de volle honderd procent bedroeg — zeer is vervaagd, zijn nu de communisten nog een stap verder gegaan: zij bestempelen als onwezenlijk of vals alle verzet dat niet door hun groepen, de zogenaamde garibaldini, werd gedragen. De autonome, door militairen geleide verzetsgroepen en die van niet-communistische ideologische richtingen overtroffen echter de garibaldini verre. De these van de Italiaanse communisten — die in haar absurditeit alleen kan worden begrepen in een land waar nog steeds nieuwe vormen van ongeletterdheid opduiken — zou praktisch inhouden dat een handvol van 5000 à 10.000 communistische verzetslieden bij de bevrijding van Italië de doorslag zou hebben gegeven!

Daarbij staat vast dat deze Italiaanse communisten er ten opzichte van de Duitse bezetter een tactiek op nahielden die ongeveer het tegendeel was van wat bijvoorbeeld de Joegoslavische communisten deden. Direct contact met de vijand werd zoveel mogelijk vermeden. De hoofdzaak was zich met politieke middelen naar voren te werken en zich eerst ná de oorlog als de macht te presenteren. Hoe het er met de Italiaanse communistische partij aan de vooravond van de geallieerde overwinning voorstond, beschrijft, voordat de mythen begonnen, heel goed Franz Borkenau in *Der europäische Kommunismus* (München (1952)):

Die italienische kommunistische Partei hatte durchaus keine ruhmvolle Vergangenheit. Seit der Beseitigung der letzten Reste der Demokratie im Jahre 1927 war die Partei mehr tot als lebendig gewesen und hatte fast ausschließlich als Exilpartei gewirkt. Auf dem achtzehnten Parteitag der russischen kommunistischen Partei hatte Manuilsky im Frühjahr 1939 als Bericht-erstatte über die Komintern ohne Umschweife erklärt, man müsse „eine ernste Schwäche der italienischen kommunistischen Partei feststellen. In all den langen Jahren der faschistischen Diktatur war sie nicht imstande, eine starke illegale Organisation zu schaffen”. Er beklagte dann ihren völligen Mangel an Masseneinfluß. Keine andere Partei war in seinem Bericht so übel gefahren.

Zo was de situatie in feite ook nog aan de vooravond van de „bevrijding” van 1945 die dank zij een bekwame communistische regie nu, in 1975, aan een ongeïnformeerde of vergeetachtige Italiaanse massa kan worden voorgeschoteld als een „in wezen” communistische prestatie.

De communisten hadden zeker in 1943 nog nauwelijks contact met de interessantste haarden van Italiaans verzet. In dat jaar breidde zich in Noord-Italië, uitgaande van Turijn, een grote staking uit. De communisten hadden er part noch deel aan, en toch was dat vrijwel de enige zaak die de Duitsers, zolang zij zich in Italië bevonden, ooit heeft verontrust.

De Risorgimentogeschiedenis herhaalde zich in die tijd ook in zoverre, dat vooraanstaande latere communisten — die op bevrijdingsdag eindeloze parades van „partigiani” plegen af te nemen en daarbij natuurlijk met geen woord de bijdrage van de geallieerden vermelden — zelfs ná de val van Mussolini nog voor de Duce kozen toen deze, door Hitler van de Gran Sasso gehaald, in Saló een Italiaanse schijnregering opzette.

Zulks was het geval met Guido Fanti, de man die sedert 1966 onbestreden aan het hoofd heeft gestaan van het Bolognese communisme dat in die

stad en zeer wijde omtrek nu dertig jaar lang aan de macht is. (Bij de laatste nationale verkiezingen (1972) behaalde de CP in de desbetreffende streek, Emilia-Romagna, 43,9 procent van alle stemmen.)

Zoals de wind waait . . .

Van Guido Fanti heeft elke geïnformeerde altijd geweten dat hij in 1943/45 — dus in de periode van het verzet waarin later elke communist van een bepaalde leeftijd „partigiano” heette te zijn — de wapens voor de verkeerde kant heeft gevoerd. Hij voegde zich pas in 1949 bij de communistische partij. Toen hij daar uitermate nuttig werd, was het verleden spoedig vergeten. Pas in de laatste tijd, nu andere Bolognese communisten hem zijn positie van „Big boss” beginnen te benijden, wordt dat verleden weer discreet naar voren gebracht.

De Italiaanse communistische partij doet, evenals de Risorgimento na 1870, dus in de eerste plaats aan regie en pas in de tweede plaats aan geschiedenis als zij het nu laat voorkomen alsof elke goede Italiaan tijdens fascisme en oorlog bij het communistische verzet was.

De werkelijkheid is dat de communistenleider Togliatti, toen hij in 1943 terugkeerde uit Moskou — waar hij zich, opportunistisch, steeds aan de kant van Stalin had opgesteld, ook toen deze bijna al zijn Italiaanse medeballingen liquideerde — in zijn eigen land de CP totaal opnieuw moest opbouwen. Hij deed dat door daarin, zeer opportunistisch, allen op te nemen die door de grote macht van de Sovjet-Unie waren geïmponeerd of die zich, door zich achter die macht te verschuilen, des te gemakkelijker konden veiligstellen. In dit verband is het stellig typisch dat Bologna en omgeving voor, in en na 1922 een grote rol heeft gespeeld bij de geboorte en de groei van het fascisme in Italië. Het was de meest fascistische streek van het hele land. Eerder was het trouwens ook al de meest socialistische streek geweest: Mussolini kwam, zoals bekend, uit de Romagna, en was eerst een fervente socialist.

In de democratische landen met consequentere opvattingen over politiek is men misschien geneigd dergelijke gedaanteverwisselingen op morele gronden te veroordelen. Ook in Italië bestaat een minderheid die aan het nationale bestaan meer morele criteria zou willen aanleggen. Maar daarmee ontzegt men zich wel elke toegang tot beter begrip van de zaken zoals die in Italië altijd zijn gelopen: zij lopen daar nu eenmaal nooit consequent en moreel, maar altijd „historisch”.

Van de 95 procent van de Italianen omvattende groep die eerst niet aan de Risorgimento meedeed omdat zij te weinig Italiaans voelde, was na het paradoxale succes van deze voor de mislukking geboren beweging nagenoeg niemand meer te herkennen. Hoe beredeneerden zij dat? Wel, de „geschiedenis” had zich tegen hen verklaard en daarmee, wat alle meer morele vragen naar hun toegeeflijke houding betreft, basta.

Inderdaad, als zij niet meer weten wat te doen, is er niets waarvoor juist „revolutionaire” Italianen meer respect hebben dan voor de „geschiedenis”. Daarom ook heeft Enrico Berlinguer, de leider van de Italiaanse communisten, de enige weg naar de macht die hij voor zijn partij ziet, te weten de samenwerking met de katholieken, betiteld als een „compromesso storico” — een historisch compromis — al is dat alles nu nog helemaal toekomst. Daar moet het heen met die vreemde herhaling van de Risorgimentogeschiedenis die men thans in Italië tracht te ensceneren, met de communisten in dezelfde rol als de minoriteit die — hoofdzakelijk met buitenlandse steun — destijds de eenheid van Italië heeft doorgezet. Zoals 100 jaar geleden Italië om „historische” redenen één werd, zo dient het nu om even „historische” redenen communistisch te worden. Een grote meerderheid van het volk is daar nog tegen, maar — die hoop hebben de communisten uit de Risorgimentogeschiedenis geput — misschien slechts tot nader order. Wordt de internationale constellatie opnieuw zo dat de buitenlandse macht, waarop de communisten vertrouwen, de andere buitenlandse machten, waarop hun tegenstanders zich baseren, uit het land zou weten weg te manoeuvreren — zoals Fransen, Engelsen en Duitsers tijdens de Risorgimento Oostenrijk uit Italië wegwerkten — dan zou het pleit gewonnen zijn. In zo'n geval gaat ook de rest van het volk „om”.

Legendevorming

In 1861 werd Italië een koninkrijk, in 1946 een republiek. De overeenkomst tussen die jaartallen schuilt in het merkwaardige feit dat de Italianen noch hun koninkrijk noch hun republiek ooit zouden hebben gekregen als *buitenlandse* legers niet eerst het land hadden gezuiverd van de resten van eerdere staatsvormen.

Een tweede merkwaardig feit is dat de Italianen de grootste moeite hebben de waarheid van het eerste te accepteren. Vandaar krampachtige, door gewonde trots ingegeven, pogingen om de wereld duidelijk te maken dat zij, meer recent, zich zelf

van het fascisme hebben bevrijd evenals zij, wat verder in de tijd teruggaande, zelf de eenheid van hun land tot stand hebben gebracht, met één koningshuis in de plaats van de vele vorstenhuizen vóór 1861. Zo schiepen zij achter elkaar twee legenden: na 1861 die van de Risorgimento en na 1945 die van de Resistenza. In beide gevallen leidde dit ertoe dat de werkelijke historische gang van zaken mettertijd volledig uit het nationale bewustzijn werd verdrongen. Met welk een grondigheid dat gebeurde, valt hieruit op te maken dat, pas honderd jaar na de Risorgimento, ontwikkelde Italianen met grote verbazing moeten vaststellen dat de rol van het buitenland in deze beweging niet gering is geweest, ja de weegschaal heeft doen doorslaan.

Gaat de Resistenza nu ook de bijdrage van het buitenland verdringen? Het is zeker een veeg teken dat men over „het” verzet als ideologisch instrument nu ongetwijfeld het meeste hoort in een land waarin dat in de ware zin van het woord nauwelijks is voorgekomen, Italië. Terwijl in alle landen die een fatsoenlijk aantal verzetslieden hebben voortgebracht, naar de woorden van Christian Pineau, een Franse verzetsman, nu een „malaise van het verzet” merkbaar wordt, schijnen de Italianen integendeel nu pas echt enthousiast over zich zelf als verzetslieden te worden: er gaat daar feitelijk geen week voorbij waarin niet in de een of andere stad een „verzetscongres” plaatsvindt waar de bijdrage van het Italiaanse verzet tot de bevrijding van het land van het „nazi-fascisme” tot in haar meest perifere aspecten „wetenschappelijk” wordt behandeld.

Het verschijnsel is bij voorbaat paradoxaal, in hoofdzaak al wegens de vertraging waarmee het zich voordoet. Dertig jaar lang wisten alle ook maar enigszins geïnformeerde Italianen uitstekend hoe het fascisme zijn Mussolini en Italië zijn fascisme was kwijtgeraakt. Daaraan kwam geen schijn van Italiaans „verzet” te pas. De Westelijken namen deze taak van de Italianen over door in 1943 in Italië te landen. Zij rukten er, zoals men weet, slechts zeer langzaam naar het Noorden op, ten dele door algemeen strategische redenen — de nadruk kwam nadien te liggen op landingen in Frankrijk — maar voor een deel ook verklaarbaar door de passieve houding van de Italianen bij de liquidatie van het fascisme.

Chauvinistische interpretatie

In de naoorlogse geschiedschrijving hebben zij al dat uitgebleven verzet eerst vergoelijkt met de

these dat de geallieerde bevelhebbers om politieke redenen de opkomst van een massaal verzet niet wensten. (De Italianen zitten nooit verlegen om excuses waarom iets *niet* is gebeurd!) In de Nederlandse geschiedenis kent men de Franse diplomaat die op het vredescongres van Utrecht in 1713 verklaarde dat de vrede zou worden gesloten bij, voor en zonder de Nederlanders („chez vous, pour vous et sans vous”). In de Italiaanse verzetsgeschiedenis bekleedt Churchill, aan wie Roosevelt en Stalin min of meer de regeling van de Italiaanse zaken hadden overgelaten, een analoge positie: hij zou pertinent hebben gewild dat de oorlog in Italië bij, voor en zonder de Italianen zou worden gevoerd. De Italianen wilden in dat eerste naoorlogse stadium dus eigenlijk suggereren dat, indien het geallieerde opperbevel niet zo kortzichtig was geweest, een „militaire massa-actie van aanzienlijk belang” (Federico Chabod) zou zijn ontplooid. Met andere woorden, zij zouden in staat zijn geweest tot militaire prestaties die in 1944 niet eens konden worden geleverd door de Fransen, met alle hulp die dezen kregen en met alle gedegen voorbereidingen die hun verzetskaders hadden getroffen [4]. Die these was onacceptabel. Maar nóg onacceptabeler is de nieuwe these die thans, dertig jaar na de oorlog wordt verkondigd en die wil dat het Italiaanse verzet bij de bevrijding van het land zo'n kardinale rol heeft gespeeld dat men er niet genoeg over kan praten, er niet genoeg films over kan maken en, vooral, er de Italiaanse communistische partij niet genoeg voor kan bedanken dat zij dat verzet heeft geleid.

In het buitenland zal men wellicht sceptisch zijn over dergelijke pretenties, maar dat het in Italië mogelijk is onverschillig welke mening ook over een historisch gebeuren ingang te doen vinden, mits de rol van de Italianen daarbij behoorlijk wordt geaccentueerd, blijkt wel uit het beroemde voorbeeld van de Risorgimento: wie weet tegenwoordig nog dat het in de eerste plaats de buitenlanders waren die het succes van deze beweging hebben verzekerd? Bijna automatisch wordt de naam van Garibaldi ermee verbonden, wat haar tot een heroïsche Italiaanse aangelegenheid stemt. Toch zou er van heel die Risorgimento niets zijn terechtgekomen, en ook Garibaldi zou hopeeloos zijn hoofd hebben gestoten, indien niet ook toen westelijke mogendheden het op zich hadden genomen de zaak voor de Italianen op te knappen, waarna het misschien kon lijken dat de Italianen het zelf hadden gedaan zodat de schone schijn — de „bella figura” — kon worden gered. Om, bijvoorbeeld, het enthousiasme van het bui-

tenland voor de Risorgimento aan te wakkeren, stuurde Cavour tijdens de Krimoorlog een eenheid Piemontezen naar het geallieerde front om er de Engelsen en Fransen te helpen. Uiteraard verschaftte dat het in staat van wording verkerende jonge Italië de gewenste publiciteit, maar terwijl de geallieerden zware verliezen leden, volbracht het Piemonteese „expeditieleger” het kunststuk van slechts een dozijn doden alvorens het oorlogstoneel weer te verlaten. Toch zou de koning van Piemont, dezelfde Victor Emmanuel die in 1861 de eerste koning van Italië zou worden, nog jarenlang een stille wrok tegen Engeland koesteren omdat men hem niet als bevelhebber over alle troepen op de Krim had willen accepteren.

D. Mack Smith, de Engelse historicus die meer over de Risorgimento weet dan wie ook, met inbegrip van zijn Italiaanse collega's, schrijft daarover:

He (offered), on certain conditions, to take personal command of both the French and British armies in the Crimea; when this particular offer was taken less seriously than he had hoped, he was extremely angry, and remarked that the British were jealous of him and feared a strong Italy that would mean their decline as a great power.

Toen de Italiaanse eenheid tot stand was gekomen, duurde het trouwens niet lang of de Italiaanse kinderen kregen op school te horen dat Italië de Krimoorlog voor de Engelsen en Fransen had gewonnen . . .

Literatuur

1. D. Mack Smith — *Victor Emanuel, Cavour, and the Risorgimento*. Oxford University Press, Londen (1971) 99.

In 1912 had een Piemonteese schoolmeester, Luigi Cesare Bollea, al in de gaten dat de Italiaanse schoolkinderen over de Risorgimento hoofdzakelijk sentimentele onzin te horen kregen. In Turijn bestudeerde hij vele verhelderende documenten, en hij trachtte die ook uit te geven. Dat deed hem verward raken in hoogst langdurige en onaangename kwesties met de politie en met de rechtbanken. De zaak kwam ten slotte zelfs in het parlement. De toenmalige Italiaanse minister-president, Giolitti, verklaarde officieel dat de Risorgimento van een halve eeuw eerder nog veel te vers was om op de historische ontleedtafel te worden gelegd.

Het zou niet juist zijn indien fraaie legenden door historische kritiek zouden worden gediscrediteerd.

Aldus Giolitti (een van de nuchterste staatslieden die Italië ooit had!).

L'Histoire se repète . . .

Op de scholen is thans weer precies hetzelfde aan de hand, wat die fraaie, maar politiek gesproken eveneens zeer tendentieuze Resistenza aangaat. Maar het onderwijs in Italië is, mét de fabrieken en de universiteiten, dan ook al volledig „omgeturnd”. Thans staan de Italiaanse strijdkrachten op het programma van de communistische „Umerzierung”, die nauwelijks op problemen zal stuiten in een land waar de grens tussen zelfbedrog en bedrogen worden sterk is vervaagd.

2. Zie 1, blz. 103, 104.

3. Zie 1, blz. 333.

4. M. R. D. Foot — *SOE in France*. H. M. Stationary Office, Londen (1968)2.

De meteo, onmisbare factor bij de besluitvorming

Wat in het denken van iedere tactische commandant voorop staat, is het doen slagen van zijn opdracht voor zover dit in zijn vermogen ligt, rekening houdende met de beperkingen die hem zijn opgelegd. Grondige en gedetailleerde planning en rationele besluitvorming zijn de fundamentele middelen ter verkrijging van een maximale doeltreffendheid en uitwerking bij het optreden van grondstrijdkrachten van organieke sterkte met hun organiek ingedeelde middelen. Een goede tactische planning van operaties te land biedt de commandant mogelijkheden tot optreden met een grote kans van slagen, waarbij risico-, kwetsbaarheids- en (dringende) tijdsfactoren in aanmerking moeten worden genomen.

De weersinvloeden vormen een primaire factor in de overwegingen met betrekking tot de inzet van grondtroepen en het geïntegreerd optreden van land- en luchstrijdkrachten. Besluiten inzake de inzet van vuur- en manoeuvre-elementen en ondersteunende eenheden berusten vaak voor een groot deel op de invloed van het weer.

Dit artikel geeft een overzicht van de invloed van het weer op de strijd te land en bespreekt de rol van meteorologische inlichtingen bij de tactische planning en besluitvorming in het Amerikaanse leger.

Dat het optreden van strijdkrachten die hun taken gewoonlijk in de open lucht vervullen, in sterke mate kan worden beïnvloed door de weersgesteldheid ligt wel in de rede. Het is daarom noodzakelijk dat aan de factor „weer” in het besluitvormingsproces niet wordt tekort gedaan. Die noodzaak wordt nog eens extra belicht in nevenstaand artikel, een vertaling van het oorspronkelijk in „Military Review” van november 1974 gepubliceerde „Weather-Service ... A Decision-making Must” van Major D. V. McDonald, USAF. De vertaling is tot stand gekomen door de zorg van maj vsd art M. P. de Koekkoek, meteo-officier van Staf 1LK.

Ontwikkeling in de richting van technische verfijning en de „all-weathergedachte”

De ontwikkeling van de oorlogstechniek en de steeds toenemende technische verfijning van wapens en uitrusting hebben de invloed van het weer op sommige wapensystemen doen afnemen; andere wapens daarentegen zijn er nog weergevoeliger door geworden. Het „all-weatherprodukt” is een vooraanstaand oogmerk bij het ontwerpen van militaire wapensystemen. Dit houdt echter in dat het wapen wordt gebruikt onder volstrekt extreme naturomstandigheden. Bij het ontwerpen van ieder systeem wordt een punt bereikt waarop het te kostbaar wordt het weer te beschouwen als een factor die geen rol speelt. Het afwegen van de kosten tegenover de mogelijkheden leidt gewoonlijk tot een systeem met vrij duidelijk bepaalde operationele weersbeperkingen. Sommige systemen zijn weergevoeliger dan andere. De evolutie van gevechtssystemen voor het leger — met name door de lucht vervoerde strijdmachten, bewapende helikopters, bewakings- en doelopsporingssystemen — heeft aan het gebruik van tactische grondstrijdmachten een dimensie toegevoegd. Deze nieuw ontwikkelde systemen, ingezet in samenhang met het optreden van traditionele grondstrijdkrachten, hebben in het leger geleid tot een hernieuwd bewustzijn met betrekking tot de weersinvloeden.

Voor de Eerste Wereldoorlog werd de strijd te land grotendeels gevoerd zonder acht te slaan op weergegevens, voornamelijk omdat deze zo schaars waren en men zo weinig omtrent de atmosfeer wist. In de Tweede Wereldoorlog en in de Koreaanse oorlog werd het steeds duidelijker dat integratie van weergegevens in het proces van de tactische besluitvorming in belangrijke mate bijdroeg tot een doeltreffende uitvoering van de gevechtsoverdracht. Operationele ervaringen in Vietnam tonen duidelijk aan dat moderne strijdmachten niet onder alle weersomstandigheden kunnen optreden en dat de technische verfijning, aan wapensystemen eigen, zelfs een nadere beschouwing

van weersinvloeden en een constructief gebruik van weergegevens vraagt.

De invloed van het weer op het gevecht te land

De doctrines van de landstrijdkrachten spreken van vijf functies in het gevecht te land: vuurkracht, beweeglijkheid, bevelvoering en verbindingen, inlichtingen en gevechtssteun. Daarbovenop komen dan nog zulke onmeetbare factoren als moreel en geoefendheid.

Vuurkracht

In het kader van de weersinvloeden kunnen wij vuur, indirect vuur en vuur uit vliegtuigen. In drie soorten vuurkracht onderscheiden: direct male tactische situaties, hetzij bij de aanval of in de verdediging, zijn deze vuren geïntegreerd, maar om redenen van doelopsporing en wegens de wijze van afgeven worden zij door het weer op verschillende manieren beïnvloed.

Direct vuur wordt gewoonlijk omschreven als vuur op gronddoelen, die in het vizier kunnen worden waargenomen. Misschien zijn de bekendste direct vuur afgevend wapens het geweer, het machinegeweer en de tank; de belangrijkste weersinvloed met betrekking tot direct vuur is de zichtbaarheid langs de vizierlijn. „Het doel zien” is essentieel, of dit nu met het blote oog of met behulp van infrarood of radar gebeurt. Het zicht wisselt, niet alleen door de wisseling van licht en donker in de natuur, maar ook onder invloed van veranderlijke factoren zoals stand van de zon, afsteken van het doel tegen de omgeving, graad van helderheid en kunstmatig in de atmosfeer gebrachte rook- of stofdeeltjes. Slecht zicht kan het vermogen van een manoeuvre-eenheid om direct vuur af te geven vrijwel tot nul reduceren. Grondwind beïnvloedt ook de nauwkeurigheid van direct vuur, vooral de kans dat het eerste schot een trefker is. De artillerist kan de invloed van de wind gewoonlijk tegengaan door na het eerste of tweede schot kleine correcties aan te brengen.

Artillerie- en mortiervuur, waarvan het effect sterk afhankelijk is van vooruitgeschoven waarnemers voor het opsporen en vaststellen van doelen en het nagaan van de vuuruitwerking, neemt bij de indirecte vuren verreweg de voornaamste plaats in. Bij indirect vuur hangt het er niet helemaal van af of men het doel ziet; wel is het afhankelijk van de plaatsbepaling van het doel. Als de coördinaten bekend zijn en correcties worden aangebracht voor wind en luchtdichtheid langs de baan van

het projectiel, is indirect vuur doeltreffend onder de beroerdste weersomstandigheden. In een zich voortdurend wijzigende tactische situatie echter, met in beweging zijnde doelen, moeten indirecte vuren worden bijgesteld in verband met wind- en luchtdichtheidsfactoren op een wijze die het vermogen van de nauwkeurigste doelopsporingsmiddelen te boven gaat. De nadruk op de nauwkeurigheid van het eerste schot maakt de invloed van de wind en de dichtheid nog ingrijpender.

Weersinvloeden spelen een fundamentele rol bij tactische luchtaanvallen van de luchtmacht en bij beschietingen uit de lucht zoals die worden uitgevoerd door bewapende helikopters. De doelopsporing bij het gebruik van deze vuurkracht geschiedt in de eerste plaats met visuele middelen. De FAC en de heli-FAC, de TACP op de grond en de vuursteuncoördinator, zij allen nemen deel aan de opsporing, identificatie en vaststelling van doelen. De wolkenbasis en het zicht boven het doelgebied zijn de belangrijke factoren. Directe steun door de luchstrijdkrachten vereist ten minste een wolkenbasis van 1500 voet en een zicht van 3 mijl opdat voldoende manoeuvreerruimte beschikbaar is en visuele doelopsporing mogelijk. Het afwerpen van bommen boven of in de wolken met behulp van radar is aanzienlijk minder effectief dan op de visuele manier, behalve bij gebruik van uitgebreide triangulatiemiddelen en bakens.

Uit de door de 354e Tactische Jagersgroep verstrekte cijfers van radarbombardementen door A-7 jager-voor-directe-steun in de periode januari-juli 1972 bleek het volgende: de gemiddelde CEA („Circular Error Average”) bij radarbombardementen was 444 voet, en bij visuele bomaanvallen op hetzelfde doel 61 voet. De invloed van wolkenbasis en zicht blijft zijn ernstige beperkingen ten aanzien van directe luchtsteun behouden, zelfs bij gebruik van de meest verfijnde all-weather-vliegtuigen die tot dusver zijn ontworpen.

Beweeglijkheid

De mogelijkheid tot manoeuvreren in het tactische operatiegebied is een essentiële voorwaarde bij alle aspecten van de strijd te land. De begaanbaarheid van het terrein — een graadmeter voor de beweeglijkheid — is recht evenredig met de regenval en het vochtgehalte van de bodem. Gemechaniseerde eenheden hebben de beweeglijkheid op de grond aanzienlijk kunnen vergroten, maar toch wordt de beweeglijkheid, zelfs van tot het uiterste gemechaniseerde eenheden, nog steeds bepaald door de toestand van de bodem.

Vaak zal de weerstoestand bepalend zijn voor de aard van de aanvals- of de verdedigingsoperatie of voor de wijze van manoeuvreren, zelfs indien andere factoren, zoals het terrein en de krachtsverhoudingen, tot een andere oplossing zouden leiden. Wanneer bijvoorbeeld een beweeglijke verdediging in een gegeven terreinsituatie de gunstigste verdedigingsvorm wordt geacht, kan uit een nadere analyse blijken dat gebiedsverdediging meer op zijn plaats is met het oog op zware regenval en beperkte begaanbaarheid.

Zware regenval leidt ook tot geringere beweeglijkheid bij het overwinnen van waterhindernissen en laaggelegen gebieden, terreinfactoren die onder normale omstandigheden geen ernstige problemen zouden vormen. Bovendien kunnen de gevolgen van zware regenval, nl. slechte begaanbaarheid en de daaruit voortvloeiende kwetsbaarheid van de troepen voor vijandelijk vuur, het vermogen van de eenheden beperken zich te ontplooiën buiten de verbindingslijnen te land.

Operaties door de lucht en van luchtlandingstroepen worden door het weer sterk beïnvloed. De wind, het zicht en het wolkendek beïnvloeden de keuze van landings- en afwerpterreinen, alsmede de tijd, nodig voor het verzamelen, en de kwetsbaarheid van de eenheden.

Extreme temperaturen houden rechtstreeks verband met de beweeglijkheid. Zij kunnen er de oorzaak van zijn dat de prestaties van voertuigen en mensen zo drastisch verminderen dat de tactische beweeglijkheid daardoor aanzienlijk geringer wordt. Een troepencommandant dient zich rekenschap ervan te geven dat omvangrijke grondoperaties onder extreme temperatuuromstandigheden niet die graad van doelmatigheid kunnen bereiken die in gematigde temperaturen te verwachten is.

Bevelvoering en verbindingen

Bevelvoeringssystemen moeten hun operationele betrouwbaarheid handhaven onder alle omstandigheden van het gevecht en van het milieu. Sommige verbindingen „verdrinken” af en toe door zware regenval. Het uitvallen van „line of sight”-verbindingen door onweer en bliksem kan er de oorzaak van zijn dat belangrijke verbindingssystemen nagenoeg onbruikbaar worden. Als commandoposten worden ingericht zonder rekening te houden met het afwateringspatroon van het terrein, kunnen deze bij zware regenval onder water komen te staan en daardoor langs de grond onbereikbaar worden. De beweeglijkheid van een tactische commandant en zijn persoonlijke waarne-

ming van de tactische operaties kunnen ernstig worden beperkt door een laag wolkendek, slecht zicht of andere nadelige weersinvloeden, zoals onweer, een orkaan of een sneeuwstorm. De mogelijkheid voor een commandant om het gevecht waar te nemen is een onmisbare factor in iedere tactische situatie.

Inlichtingen

Er is wellicht geen ander aspect van de strijd te land dat meer afhankelijk is van het weer dan „inlichtingen”. Het gevechtveld moet worden waargenomen, zowel vanaf de grond als uit de lucht, om nauwkeurige gegevens te verkrijgen omtrent opstelling en sterkte van de vijand. De doeltreffendste gevechtveldbewaking geschiedt nog steeds met visuele middelen, zoals ze worden gehanteerd door de luchtverkenningpatrouilles en gevechtsverkenningpatrouilles op de grond. Hoewel de in technologisch opzicht verbeterde infraroodtelescopen, radartoestellen en sonische sensorapparatuur een waardevolle aanvulling betekenen van de visuele methoden, zijn veel van deze systemen nogal weergevoelig. Zichtbaarheid in het kader van inlichtingendoelinden houdt in dat er een goede „line of sight”-zichtbaarheid bestaat uit ieder waarnemingspunt. Derhalve wordt voor luchtverkenningpatrouilles een vrije „line of sight” belemmerd door grondobstakels zoals mist, nevel, enz., en ook door de aanwezigheid van wolken.

Logistieke steun voor de gevechtseenheden

De doeltreffendheid van de aan gevechtseenheden gegeven logistieke steun is sterk afhankelijk van de beschikbare aan- en afvoerwegen, transportmiddelen en opslagmogelijkheden. Zware regenval, sneeuwval, extreme temperaturen en zwaar onweer kunnen de werking van dit gehele systeem van logistieke steun drastisch beperken. De opslag van vloeistoffen en aan bederf onderhevige goederen kan een mate van bescherming vereisen die op sommige plaatsen of in sommige operatiegebieden niet kan worden verkregen. Troepen- en materieelverplaatsingen door het terrein kunnen tot een onaanvaardbaar niveau worden teruggebracht als gevolg van aanhoudende regenval en overstromingen. Bevoorrading door de lucht kan ernstig worden bemoeilijkt door mist, laaghangende bewolking en verminderd zicht. De logistieke steun aan de gevechtseenheden kan door de werking van extreme natuurinvloeden zodanig worden bemoeilijkt dat een aanzienlijke vermindering van de gevechtskracht het gevolg is.

Het belang van meteorologische informatie

In het leger berust de verantwoordelijkheid voor toepassing en gebruik van meteorologische informatie bij de tactische planning bij Hoofd G2 Inlichtingen. Hoewel meteorologen van de luchtmacht zorgen voor de nodige meteorologische deskundigheid in tactische formaties tot en met divisie- en, soms, brigadeniveau, moet de G2 de weersinvloeden in het operatiegebied vastleggen in zijn G2-Bvt. Zijn overwegingen worden vervolgens verwerkt bij de terreinanalyse, ter vaststelling van de weersinvloeden op aspecten als waarneming en schootsvelden, zicht- en vuurdekking, en naderingswegen. De waarschijnlijke uitwerking van de weersinvloeden op de toestand bij de vijand wordt dan vergeleken met de uitwerking op de eigen toestand. Wanneer bijvoorbeeld een divisie of legerkorps zich ter verdediging heeft ingericht tegen een aanvallende vijandelijke strijdmacht kan het weer beslissend zijn voor de keuze of de vijand zal aanvallen met pantserseenheden, gemechaniseerde infanterie of infanteriezwere formaties. Alternatieve mogelijkheden zullen worden voorgesteld met betrekking tot de aan te nemen verdedigingsvorm, namelijk een beweeglijke verdediging met een krachtige tegenaanvalsmacht of een gebiedsverdediging met een zo sterk mogelijke gevechtskracht in voorste lijn. Dit soort beschouwingen helpt de G2 en de G3 de krachtsverhoudingen te bepalen tussen de tegenover elkaar staande strijdmachten. Vormt het weer hierbij een onmisbare factor, er zijn ook andere factoren van dezelfde of nog grotere importantie, zoals de spoedeisende aard van de opdracht, vuursteun, bevelvoering, aard van de gevechtseenheden, terrein, geoefendheid, onderhoud en moreel. De voor- en nadelen worden vastgesteld van iedere mogelijke wijze van optreden. Vervolgens worden aan de commandant aanbevelingen gedaan inzake de beste wijze van optreden.

In deze opeenvolging van staf- en bevelshandelingen kunnen inlichtingen omtrent het weer, indien op de goede manier gebruikt, vaak van beslissende invloed zijn op de vraag of moet worden vertrouwd op de organieke vuurkracht (artillerie, bewapende helikopters) dan wel op directe steun van de luchstrijdkrachten. Andere met het weer verband houdende besluiten worden genomen met betrekking tot de keuze en het aandeel van beveiligings- tegenover verkenningmogelijkheden. Be-

sluiten omtrent herbevoorrading over de grond of door de lucht worden eveneens door het weer beïnvloed.

Het is uitermate moeilijk de nettowaarde te meten van inlichtingen omtrent het weer bij het maken van de tactische plannen, de besluitvorming en de uitvoering van de besluiten. Gevechts- en ondersteuningseenheden zijn in het tactische optreden tot één geheel geïntegreerd. De invloed van het weer en de waarde van weergegevens dienen per eenheid te worden bepaald en niet voor de strijdmacht als geheel. De infanterie, het pantserwapen, de vliegtuigen, de artillerie, de genie, de verbindingdienst, de inlichtingendienst en de logistieke diensten zijn alle aan weersinvloeden onderhevig en maken alle gebruik van weergegevens. In een gegeven situatie kan iedere eenheid echter weer anders worden beïnvloed en andere gegevens nodig hebben. De opeenvolging van staf- en bevelshandelingen en de bijbehorende beoordelingen van de toestand vormen het beste middel tot integratie en gebruik van weergegevens in de tactische planning en besluitvorming.

Vooruitzichten

Weersinvloeden zullen een dominerende factor blijven bij het voeren van het gevecht te land. Hoewel de ontwikkeling van wapensystemen en de vervolmaking van de hedendaagse technologie de mogelijkheden in sommige opzichten hebben doen toenemen, is de all-weathergedachte binnen de afzienbare toekomst toch niet uitvoerbaar. In de tussentijd zal het daarom noodzakelijk zijn bij het opstellen van beoordelingen van de toestand en bij de besluitvorming inzake de inzet van eenheden voor het gevecht te land de weersinvloeden en het nut van weergegevens in beschouwing te nemen.

De inzichten omtrent de opbouw van moderne landstrijdkrachten en de budgettaire soberheid eisen een maximaal gebruik van de hulpbronnen door middel van een omzichtige behandeling en beoordeling van de gegevens die bij de besluitvorming onontbeerlijk zijn. Het verschaffen van ook de meest volmaakte en verfijnde weerkundige gegevens is echter nutteloos tenzij de waarde daarvan kan worden aangetoond aan de man die de ontwikkeling van het gevecht bestuurt en aan de tactische commandant.

MENINGEN

VAN ANDEREN

Onontbeerlijke discipline

Gaarne zou ik bij het bovenvermelde, redactionele artikel (*Mil. Spect.* 144(1975)(7)279) enkele kanttekeningen willen plaatsen.

Alhoewel ik het niet oneens ben met de algehele strekking van het artikel, en zeker niet met de conclusie in de laatste alinea, is het begrip „discipline” zodanig gehanteerd, dat het artikel aanleiding kan geven tot een verkeerd verstaan van de (vermoedelijke) bedoeling ervan.

Het is niet onmogelijk, dat de landen achter het ijzeren gordijn erin slagen in hun legers een discipline in te voeren die de soldaat tot een perfect reagerend instrument maakt in de handen van de legerleiding. Indien men daarin slaagt, dan heeft dat ongetwijfeld veel te maken met het regime waarin iedere burger in die landen zich heeft te onderwerpen. In onze westerse wereld hebben wij te maken met regeringsvormen, die niet alleen de burgers van die wereld toestaan te vragen naar „het waarom” van alle zaken waarmee zij zelf, direct of indirect, te maken hebben, maar hen ook ertoe uitnodigt. Dit veroorzaakt in de loop van de tijd een burger wiens mondigheid als consequentie heeft dat hij niet bereid is met de ogen dicht alles te slikken wat alle mogelijke autoriteiten om hem heen aanbieden te slikken. Met zo'n mens hebben we in onze vrije wereld te maken als we onze dienstplichtige trachten de nodige discipline bij te brengen om hem een nuttige schakel te maken in het instrument dat krijgsmacht heet.

Hem moet de „nodige” discipline worden bijgebracht. Wat is dan die „nodige” discipline? Wat is in deze zaak zin en onzin? Dat wil onze gemiddelde dienstplichtige graag van ons, militaire leiders, weten; het biedt hem het plezierige houvast in een omgeving die hij niet kent en waarin hij in de meeste gevallen ook liever niet zou willen verblijven.

Er is echter een „maar”; een „maar” dat hem onderscheidt van zijn collega achter het ijzeren gordijn: hij wil wel graag weten waarom. Hij is niet gek; hij ziet in bepaalde gevallen heel goed de onzin van disciplinaire maatregelen, en hij zal dat ook zeggen. Dat mag Godzijdank in onze vrije wereld, zo is hij opgevoed. Vaak heeft hij echter in zijn kritiek ongelijk; natuurlijk, het is een jonge kerel die wel eens de neiging heeft kritiek te geven om het plezier van het kritiseren zelf.

Het is de (moeilijke) taak van ons, militaire leiders, die gevallen van elkaar te leren onderscheiden, en het „waarom”, het nut, de zin van bepaalde disciplinaire eisen aan hem gesteld als een, in tijd van oorlog, bruikbaar soldaat uit te leggen. Indien wij dit niet kunnen, dan wordt het tijd eens kritisch te worden op hetgeen wij van de dienstplichtige eisen en/of onze opvoedkundige kwaliteiten anno 1975 eens aan een kritisch onderzoek te onderwerpen.

Het kan ook gebeuren dat onze „dienstplichtige burger” in bepaalde gevallen heel goed het „waarom” van een disciplinaire eis begrijpt, maar weigert aan die eis te voldoen. Gewoon, om eens lekker te kijken hoe ver hij kan gaan; dat deed hij op school ook vaak. Een jongeman is vaak uitdagend, wil graag weten hoever hij kan gaan. De kennis van dit laatste verschaft hem weer een stukje zekerheid. Indien wij als militaire leiders hem die zekerheid niet verschaffen door niet in te grijpen, bang voor de consequenties, bv. in de vorm van kritiek van de chef op de wijze van ingrijpen, of omdat, zogenaamd, „je tegenwoordig niet meer weet waar je aan toe bent in de krijgsmacht”, dan falen wij, en niet de dienstplichtige. Dan falen we door onze eigen achterstand in pedagogische kwaliteiten*, en/of onze eigen

* P. C. v.d. Ing en A. A. Klumper - *Mil. Spect.* 144(1975)(7)290.

angst om te falen, of om kritiek te krijgen.

Nog een laatste punt; toen de minister zijn afkeer uitsprak over „discipline”, heb ik niet anders kunnen begrijpen dan dat hij „kadaverdiscipline” bedoelde, zoals die heerste in het Duitse Nazi-leger, en waarschijnlijk nóg in de legers achter het ijzeren gordijn.

Tot slot zou ik de redactie willen verzoeken toe te lichten wie en wat zij precies bedoelt met „nuttige idioten”. F. F. RADEMAKER, kap Klu

ANTWOORD

OP MENINGEN VAN ANDEREN

Onontbeerlijke discipline

Voor de behoedzame instemming die kapitein Rademaker heeft willen betuigen met de algemene strekking van mijn editoriaal in het recente julinumnummer van dit blad ben ik hem erkentelijk. Evenzo ben ik hem dankbaar voor zijn betoonde bereidheid, een nadere toelichting te verschaffen op hetgeen ik schreef, zulks ter voorkoming van een mogelijk verkeerd verstaan van wat ik bedoelde. Voor die mogelijkheid vreesde ik zelf niet zozeer: de goede verstaander kan nog steeds met een half woord volstaan, en voor de minder goede onderstreept kap Rademaker terecht nog eens nadrukkelijk het in de slotalinea gestelde.

NIEUWE UITGAVEN

Met de mondigheid van de burger in de hedendaagse samenleving kan ik mij zeer wel verenigen. Die mondigheid moet ik echter wel betwijfelen wanneer er sprake zou zijn van kritiek „om het plezier van het kritiseren zélf”, of wanneer er tegen beter weten in wordt geweigerd „gewoon, om eens lekker (sic!) te kijken hoever hij kan gaan”; dán immers lijkt mij de verantwoordelijke volwassene, wiens mondigheid buiten kijf staat, ver te zoeken en vind ik in zijn plaats een onvolwassen kwajongen die er een spelletje van meent te kunnen maken. Ik ben dan ook niet zo gemakkelijk bereid de schuld te leggen bij de militaire leiders — in een uiting van het trieste „weg-met-ons”-syndroom? — die in hun verantwoordelijkheid zich gesteld weten voor taken die zullen moeten worden verricht *in oorlogstijd* waar geen tijd is voor spelletjes noch plezier.

De interpretatie, die kap Rademaker geeft aan de ministeriële uitspraak, zou ik met graagte willen aanvaarden. Het ware mij echter liever geweest indien de minister dat dan ook zélf had gezegd zonder dat daaraan de assistentie van een goedwillende „vertaler” behoefde te pas te komen. Een mogelijk „verkeerd verstaan” van de uitspraken van beleidsautoriteiten kan men maar beter zoveel mogelijk trachten te voorkomen door ondubbelzinnige formulering van zo'n stellingname, vooral wanneer men bedenkt dat niet iedereen erop uit is de terloopse opmerkingen van een bewindsman zodanig uit te leggen dat er iets positiefs uit resulteert.

Ten slotte, ter voldoening aan het verzoek om nadere informatie: met „nuttige idioten” bedoel ik precies dezelfde figuren als Lenin destijds reeds op het oog had toen hij zijn voldoening uitte over de argeloze medewerking die hij van deze categorie „nützliche Idioten” wist te zullen krijgen! W. WALTHUIS

Israël, la mort en face, door J. Dero-gy en J.-N. Gurgand, 383 blz., ge-ill. Uitg.: Editions Laffont, Parijs, 1975.

In de twee jaren die zijn verstreken sinds de Jom-Kippoeroorlog van oktober 1973 is het oorlogsrumoer in het Midden-Oosten verstild. Onder druk van de supermogendheden is er een akkoord bereikt dat mogelijk uitzicht opent op een meer duurzame regeling van de verhoudingen tussen de staat Israël en zijn Arabische buurlanden. Zoals de zaken thans liggen is het duidelijk dat Israël weliswaar een militaire overwinning heeft behaald in de krachtmeting van 1973, maar daarna zowel strategisch als politiek is verslagen door de Egyptische verliezer.

De beide auteurs van *Israël, la mort en face* hebben een treffende analyse te boek gesteld van de situatie in het Midden-Oosten zoals zij die hebben ontwikkeld in de twaalf maanden na de jongste oorlog. Hun oeuvre ademt de geest van de moderne journalistiek, hun benadering is hard en rechtstreeks doordringend tot de kern van de problemen. Zij rekenen af met de droom van de Israëli's die de natie in zelfgenoegzaamheid deed indommelen na de eclatante victorie

van 1967, en houden Israël de meedogenloze spiegel voor waarin nog steeds geen ander beeld valt te ontwarren dan dat van Ahasveros, bitter eenzaam in een wereld zonder geloof en zonder wet. En zij stellen in wezen dezelfde vraag die een jonge Israëlische sportvrouw aan het Zionisme stelde: „waarom hebt gij ons hier bijeengebracht? Om ons te tonen dat de hele wereld ons haat? Dat wisten wij al...”

Dit boek is een voortreffelijk gedocumenteerd verslag van een kritiek jaar in het leven van de nog steeds bedreigde staat en geeft een duidelijk inzicht in de vele factoren die mede bepalend kunnen zijn voor de toekomstige ontwikkelingen. Het boeit enerzijds door de klinisch aandoende analyses en ontroert anderzijds doordat het in sobere bewoordingen de spanningen onthult die leven in een volk dat zowel de overlevenden van de vernietigingskampen omvat als de derde generatie van de Sabra's wier wieg in het Beloofde Land stond.

Wie zijn eigen inzicht in de mogelijke ontwikkelingen in het Midden-Oosten wil verbeteren, aanvullen of perfectioneren, mag zeker dit boek niet ongelezen laten. W. WALTHUIS

Pluizen op de hand van God, door G. H. Ezendam, 303 blz. Uitg.: De Fontein, De Bilt, 1975. Prijs: f 29,50.

Hoewel het niet gebruikelijk is in dit tijdschrift romans te recenseren kan er toch wel eens aanleiding worden gevonden voor een korte bespreking van zo'n boek. In het bijzonder kan dat het geval zijn wanneer mag worden verondersteld dat een belangrijk deel van de lezers geïnteresseerd zal zijn in het gegeven waar-

op het boek is gebaseerd. Een dergelijk geval kan zich bijvoorbeeld voordoen met een in romanvorm gegoten stuk geschiedschrijving, waarin zowel het basisgegeven als de achtergrond en de coulissen een verantwoord schouwtoneel vormen, waarin de auteur een aantal, soms fictieve, personen de historische handeling laat beleven.

In *Pluizen op de hand van God* verhaalt Ezendam de strijd die na de Japanse verovering van Nederlands Oost-Indië op Oost-Sumatra werd

NIEUWE UITGAVEN

Met de mondigheid van de burger in de hedendaagse samenleving kan ik mij zeer wel verenigen. Die mondigheid moet ik echter wel betwijfelen wanneer er sprake zou zijn van kritiek „om het plezier van het kritiseren zélf”, of wanneer er tegen beter weten in wordt geweigerd „gewoon, om eens lekker (sic!) te kijken hoever hij kan gaan”; dán immers lijkt mij de verantwoordelijke volwassene, wiens mondigheid buiten kijf staat, ver te zoeken en vind ik in zijn plaats een onvolwassen kwajongen die er een spelletje van meent te kunnen maken. Ik ben dan ook niet zo gemakkelijk bereid de schuld te leggen bij de militaire leiders — in een uiting van het trieste „weg-met-ons”-syndroom? — die in hun verantwoordelijkheid zich gesteld weten voor taken die zullen moeten worden verricht *in oorlogstijd* waar geen tijd is voor spelletjes noch plezier.

De interpretatie, die kap Rademaker geeft aan de ministeriële uitspraak, zou ik met graagte willen aanvaarden. Het ware mij echter liever geweest indien de minister dat dan ook zélf had gezegd zonder dat daaraan de assistentie van een goedwillende „vertaler” behoefde te pas te komen. Een mogelijk „verkeerd verstaan” van de uitspraken van beleidsautoriteiten kan men maar beter zoveel mogelijk trachten te voorkomen door ondubbelzinnige formulering van zo'n stellingname, vooral wanneer men bedenkt dat niet iedereen erop uit is de terloopse opmerkingen van een bewindsman zodanig uit te leggen dat er iets positiefs uit resulteert.

Ten slotte, ter voldoening aan het verzoek om nadere informatie: met „nuttige idioten” bedoel ik precies dezelfde figuren als Lenin destijds reeds op het oog had toen hij zijn voldoening uitte over de argeloze medewerking die hij van deze categorie „nützliche Idioten” wist te zullen krijgen! W. WALTHUIS

Israël, la mort en face, door J. Dero-gy en J.-N. Gurgand, 383 blz., ge-ill. Uitg.: Editions Laffont, Parijs, 1975.

In de twee jaren die zijn verstreken sinds de Jom-Kippoeroorlog van oktober 1973 is het oorlogsrumoer in het Midden-Oosten verstild. Onder druk van de supermogendheden is er een akkoord bereikt dat mogelijk uitzicht opent op een meer duurzame regeling van de verhoudingen tussen de staat Israël en zijn Arabische buurlanden. Zoals de zaken thans liggen is het duidelijk dat Israël weliswaar een militaire overwinning heeft behaald in de krachtmeting van 1973, maar daarna zowel strategisch als politiek is verslagen door de Egyptische verliezer.

De beide auteurs van *Israël, la mort en face* hebben een treffende analyse te boek gesteld van de situatie in het Midden-Oosten zoals zij die hebben ontwikkeld in de twaalf maanden na de jongste oorlog. Hun oeuvre ademt de geest van de moderne journalistiek, hun benadering is hard en rechtstreeks doordringend tot de kern van de problemen. Zij rekenen af met de droom van de Israëli's die de natie in zelfgenoegzaamheid deed indommelen na de eclatante victorie

van 1967, en houden Israël de meedogenloze spiegel voor waarin nog steeds geen ander beeld valt te ontwarren dan dat van Ahasveros, bitter eenzaam in een wereld zonder geloof en zonder wet. En zij stellen in wezen dezelfde vraag die een jonge Israëlische sportvrouw aan het Zionisme stelde: „waarom hebt gij ons hier bijeengebracht? Om ons te tonen dat de hele wereld ons haat? Dat wisten wij al...”

Dit boek is een voortreffelijk gedocumenteerd verslag van een kritiek jaar in het leven van de nog steeds bedreigde staat en geeft een duidelijk inzicht in de vele factoren die mede bepalend kunnen zijn voor de toekomstige ontwikkelingen. Het boeit enerzijds door de klinisch aandoende analyses en ontroert anderzijds doordat het in sobere bewoordingen de spanningen onthult die leven in een volk dat zowel de overlevenden van de vernietigingskampen omvat als de derde generatie van de Sabra's wier wieg in het Beloofde Land stond.

Wie zijn eigen inzicht in de mogelijke ontwikkelingen in het Midden-Oosten wil verbeteren, aanvullen of perfectioneren, mag zeker dit boek niet ongelezen laten. W. WALTHUIS

Pluizen op de hand van God, door G. H. Ezendam, 303 blz. Uitg.: De Fontein, De Bilt, 1975. Prijs: f 29,50.

Hoewel het niet gebruikelijk is in dit tijdschrift romans te recenseren kan er toch wel eens aanleiding worden gevonden voor een korte bespreking van zo'n boek. In het bijzonder kan dat het geval zijn wanneer mag worden verondersteld dat een belangrijk deel van de lezers geïnteresseerd zal zijn in het gegeven waar-

op het boek is gebaseerd. Een dergelijk geval kan zich bijvoorbeeld voordoen met een in romanvorm gegoten stuk geschiedschrijving, waarin zowel het basisgegeven als de achtergrond en de coulissen een verantwoord schouwtoneel vormen, waarin de auteur een aantal, soms fictieve, personen de historische handeling laat beleven.

In *Pluizen op de hand van God* verhaalt Ezendam de strijd die na de Japanse verovering van Nederlands Oost-Indië op Oost-Sumatra werd

UIT DE VAKPERS

gevoerd door een dertig man sterke eenheid van de veldpolitie. Het boek heeft daardoor in zekere zin het karakter van een documentaire, maar laat zich evenzeer lezen door hen die meer belang stellen in de menselijke aspecten dan in de historische feiten. De lezer moet daarbij liever niet al te kieskeurig zijn, want de stijl is niet altijd gepolijst, de uitdrukkingen waarvan de acteurs zich bedienen zijn niet gekuist en de toegepaste methodes en tactieken kunnen de toets van de ethische normen zoals die in de beschaafde wereld zijn aanvaard, niet doorstaan. Maar de wereld was dan ook niet beschaafd tijdens de Tweede Wereldoorlog, en op het Aziatische oorlogstoneel werd de Japanse wreedheid op oosterse wijze met „oog om oog en tand om tand” beantwoord door de verzetsgroepen wier enige kans lag in genadeloze hardheid.

De in dit boek getekende sfeer zal stellig bij velen de vaak al enigszins verbleekte herinneringen doen herleven. Wie dienst heeft gedaan in de Gordel van Smaragd zal daarvan veel terugvinden in de kleurrijke beschrijving van het tropische decor waarin de handeling zich afspeelt. Verschillende oudgedienden zullen zich bovendien, al lezende, in gedachten weer terugwanen in de stinkende groene hel van de rimboe waarin deze guerrillagroep zesentwintig man verloor: onthoofd, gesneuveld, verhongerd of met onbekend lot.

Inderdaad lijkt het gerechtvaardigd, de aandacht te vestigen op dit boek, vooral omdat het beoogt de herinnering te doen voortleven aan hen die het als hun plicht zagen zich te blijven verzetten, ook toen er geen enkele redelijke kans op succes kon worden verwacht. In dat streven verdient de schrijver ruimschoots ons aller sympathie en steun. De belangrijkste reden evenwel waarom deze roman een ieder ter lezing wordt aanbevolen, is dat het boek een zo

Sovjet „aerospace”-strijdkrachten en doctrine

De auteur vervulde tweemaal de functie van luchtmachtattaché in Moskou, is doctor in Sovjetstudies en adviseur in militaire zaken betreffende de Sovjet-Unie.

In het Westen is het inzicht in de omvang van de Sovjet „aerospace”-strijdkrachten veelal onduidelijk. Evenzo geldt dat een juist begrip van de Sovjet „aerospace”-doctrine slechts ten dele aanwezig is, in het bijzonder met betrekking tot het gebruik van nucleaire wapens. De reden hiervoor moet worden gezocht in de afwijkende organisatie van de Sovjet „aerospace”-strijdkrachten ten opzichte van die van de Verenigde Staten. Voor een vergelijking is het gewenst de samenstelling en de leiding van de Sovjet-krijgsmacht te kennen.

De Sovjetkrijgsmacht kent vijf krijgsmachtdelen onder het ministerie van defensie: de Strategische raketstrijdkrachten, de Grondstrijdkrachten, de Nationale luchtverdedigingstroepen (PVO), de Luchtstrijdkrachten en de Marine. Vergelijken-derwijs kan worden gesteld dat de

goede typering geeft van de verbeterde strijdende mens in een meedogenloze natuur tegen een onbarmhartige tegenstander. Dat daarenboven de bestaande band tussen Nederlanders, Ambonnezen, Menadonezen, Alfieren, Boeginezen, Timorezen en wat dies meer zij in het juiste licht wordt geplaatst, mag stellig als een extra verdienste aan de auteur worden toegerekend.

Al met al: een boek om te hebben, te doorproeven en aan anderen ter medegenieting uit te lenen. Men zal zich niet bekocht voelen.

W. WALTHUIS

USAF de taken van de Strategische raketstrijdkrachten, de Sovjetluchtstrijdkrachten en een deel van de Nationale luchtverdedigingstroepen vervult. Het logistieke commando en eenheden voor de bouw van infrastructuur vallen eveneens onder Defensie. Tot de Sovjetstrijdkrachten behoren tevens de civiele verdedigingseenheden, de Staatsveiligheidstroepen (KGB) en de troepen van het ministerie van binnenlandse zaken (MVD); zij zijn ondergeschikt aan hun respectieve hoofdkwartieren. De sterkte van de gehele Sovjetstrijdmacht ligt tussen 4,5 en 6 miljoen man. Opmerkelijk bij de Sovjetkrijgsmacht is het feit dat het uniform van een militair niet altijd bepalend is voor het krijgsmachtdeel waartoe hij behoort. Zo dragen generaals bij de Strategische raketstrijdkrachten het uniform van het krijgsmachtdeel waarvan zij afkomstig zijn.

KGB-troepen

KGB-troepen bewaken en beheren de opslag van nucleaire wapens en verzorgen de verbindingen van en tussen Defensie, de leiding van de partij en van de strijdkrachten. Hieruit blijkt dat de KGB-troepen een belangrijke rol spelen bij topbeslissingen en inzet van nucleaire wapens.

In de Russische militaire doctrine heeft de krijgsmacht vier hoofdtaken. In volgorde van belangrijkheid zijn dat:

- nucleaire raketaanvallen;
- grondoperaties;
- verdediging van het Sovjetgrondgebied tegen nucleaire aanvallen;
- operaties ter zee.

Uitvoering van elke van deze taken vereist veelal de inzet van verscheidene krijgsmachtdelen. Hiertoe is een gecentraliseerde commandovoering noodzakelijk. Deze wordt gevonden in het ministerie van defen-

UIT DE VAKPERS

gevoerd door een dertig man sterke eenheid van de veldpolitie. Het boek heeft daardoor in zekere zin het karakter van een documentaire, maar laat zich evenzeer lezen door hen die meer belang stellen in de menselijke aspecten dan in de historische feiten. De lezer moet daarbij liever niet al te kieskeurig zijn, want de stijl is niet altijd gepolijst, de uitdrukkingen waarvan de acteurs zich bedienen zijn niet gekuist en de toegepaste methodes en tactieken kunnen de toets van de ethische normen zoals die in de beschaafde wereld zijn aanvaard, niet doorstaan. Maar de wereld was dan ook niet beschaafd tijdens de Tweede Wereldoorlog, en op het Aziatische oorlogstoneel werd de Japanse wreedheid op oosterse wijze met „oog om oog en tand om tand” beantwoord door de verzetsgroepen wier enige kans lag in genadeloze hardheid.

De in dit boek getekende sfeer zal stellig bij velen de vaak al enigszins verbleekte herinneringen doen herleven. Wie dienst heeft gedaan in de Gordel van Smaragd zal daarvan veel terugvinden in de kleurrijke beschrijving van het tropische decor waarin de handeling zich afspeelt. Verschillende oudgedienden zullen zich bovendien, al lezende, in gedachten weer terugwanen in de stinkende groene hel van de rimboe waarin deze guerrillagroep zesentwintig man verloor: onthoofd, gesneuveld, verhongerd of met onbekend lot.

Inderdaad lijkt het gerechtvaardigd, de aandacht te vestigen op dit boek, vooral omdat het beoogt de herinnering te doen voortleven aan hen die het als hun plicht zagen zich te blijven verzetten, ook toen er geen enkele redelijke kans op succes kon worden verwacht. In dat streven verdient de schrijver ruimschoots ons aller sympathie en steun. De belangrijkste reden evenwel waarom deze roman een ieder ter lezing wordt aanbevolen, is dat het boek een zo

Sovjet „aerospace”-strijdkrachten en doctrine

De auteur vervulde tweemaal de functie van luchtmachtattaché in Moskou, is doctor in Sovjetstudies en adviseur in militaire zaken betreffende de Sovjet-Unie.

In het Westen is het inzicht in de omvang van de Sovjet „aerospace”-strijdkrachten veelal onduidelijk. Evenzo geldt dat een juist begrip van de Sovjet „aerospace”-doctrine slechts ten dele aanwezig is, in het bijzonder met betrekking tot het gebruik van nucleaire wapens. De reden hiervoor moet worden gezocht in de afwijkende organisatie van de Sovjet „aerospace”-strijdkrachten ten opzichte van die van de Verenigde Staten. Voor een vergelijking is het gewenst de samenstelling en de leiding van de Sovjet-krijgsmacht te kennen.

De Sovjetkrijgsmacht kent vijf krijgsmachtdelen onder het ministerie van defensie: de Strategische raketstrijdkrachten, de Grondstrijdkrachten, de Nationale luchtverdedigingstroepen (PVO), de Luchtstrijdkrachten en de Marine. Vergelijken-derwijs kan worden gesteld dat de

goede typering geeft van de verbeterde strijdende mens in een meedogenloze natuur tegen een onbarmhartige tegenstander. Dat daarenboven de bestaande band tussen Nederlanders, Ambonnezen, Menadonezen, Alfieren, Boeginezen, Timorezen en wat dies meer zij in het juiste licht wordt geplaatst, mag stellig als een extra verdienste aan de auteur worden toegerekend.

Al met al: een boek om te hebben, te doorproeven en aan anderen ter medegenieting uit te lenen. Men zal zich niet bekocht voelen.

W. WALTHUIS

USAF de taken van de Strategische raketstrijdkrachten, de Sovjetluchtstrijdkrachten en een deel van de Nationale luchtverdedigingstroepen vervult. Het logistieke commando en eenheden voor de bouw van infrastructuur vallen eveneens onder Defensie. Tot de Sovjetstrijdkrachten behoren tevens de civiele verdedigingseenheden, de Staatsveiligheidstroepen (KGB) en de troepen van het ministerie van binnenlandse zaken (MVD); zij zijn ondergeschikt aan hun respectieve hoofdkwartieren. De sterkte van de gehele Sovjetstrijdmacht ligt tussen 4,5 en 6 miljoen man. Opmerkelijk bij de Sovjetkrijgsmacht is het feit dat het uniform van een militair niet altijd bepalend is voor het krijgsmachtdeel waartoe hij behoort. Zo dragen generaals bij de Strategische raketstrijdkrachten het uniform van het krijgsmachtdeel waarvan zij afkomstig zijn.

KGB-troepen

KGB-troepen bewaken en beheren de opslag van nucleaire wapens en verzorgen de verbindingen van en tussen Defensie, de leiding van de partij en van de strijdkrachten. Hieruit blijkt dat de KGB-troepen een belangrijke rol spelen bij topbeslissingen en inzet van nucleaire wapens.

In de Russische militaire doctrine heeft de krijgsmacht vier hoofdtaken. In volgorde van belangrijkheid zijn dat:

- nucleaire raketaanvallen;
- grondoperaties;
- verdediging van het Sovjetgrondgebied tegen nucleaire aanvallen;
- operaties ter zee.

Uitvoering van elke van deze taken vereist veelal de inzet van verscheidene krijgsmachtdelen. Hiertoe is een gecentraliseerde commandovoering noodzakelijk. Deze wordt gevonden in het ministerie van defen-

Deze rubriek bevat uittreksels uit binnen- en buitenlandse publicaties. De verantwoordelijkheid van de redactie beperkt zich tot een juiste weergave van de inhoud van de artikelen.

sie en de Generale staf. In de functie van minister van defensie zijn de verantwoordelijkheden verenigd van zowel de minister van defensie als van de voorzitter der Verenigde chefs van staven, zoals die in het Westen bestaan. De Generale staf neemt de belangrijkste militaire beslissingen waarbij de krijgsmachtdelen minder autoriteit bezitten dan in de Verenigde Staten.

Tussen de militaire en de politieke leiding in de Sovjet-Unie bestaat een sterke koppeling doordat de minister van defensie lid is (sinds 1973) van het Politbureau, het hoogste beslissingsorgaan in de Sovjet-Unie. Bovendien maken de hoogste militaire leiders deel uit van het Centrale comité van de communistische partij.

Zoals er een hechte relatie is tussen politieke en militaire leiding, zo bestaat er tevens een sterke band met de industrie. Vele topfiguren van de Sovjetindustrie zijn tevens generaal in de krijgsmacht. De aldus gerealiseerde concentratie van politiek, industrieel en militair leiderschap schept de mogelijkheid snel de taakstelling van strijdkrachten te wijzigen en de vereiste nieuwe wapens te ontwikkelen.

De Strategische raketstrijdkrachten zijn primair belast met nucleaire aanvallen en nemen overeenkomstig de Sovjetdoctrine in de Sovjetkrijgsmacht de belangrijkste plaats in. Dit komt duidelijk naar voren in de publiciteitsmedia en de voorrangspositie van de commandant t.o.v. de commandanten van de andere krijgsmachtdelen.

De Raketstrijdkrachten werden in 1959 geformeerd en door minister van defensie Malinofski voor het eerst als zelfstandig krijgsmachtdeel vermeld op het partijcongres in 1961. Als reden voor de formatie van dit krijgsmachtdeel wordt aangegeven dat nucleaire wapens en

raketten de aard van de oorlogvoering ingrijpend hebben veranderd. Omvangrijke en moeilijk uit te voeren troepenverplaatsingen voor wijziging van de strategie zijn thans niet langer nodig. Verandering van strategie kan worden gerealiseerd door andere doelen voor raketaanvallen te bepalen.

Grond-grondraketten met een bereik van meer dan 1000 km vallen onder verantwoordelijkheid van de Raketstrijdkrachten. De Grondstrijdkrachten nemen de raketten met een kleiner bereik voor hun rekening.

Het personeel van de Raketstrijdkrachten vormt de elite van de Sovjetkrijgsmacht en wordt zorgvuldig geselecteerd. De totale sterkte is ca. 350.000 man.

Hoewel veel publiciteit wordt gegeven aan dit krijgsmachtdeel is het opmerkelijk dat er feitelijk weinig van bekend is. De veiligheid wordt sterk beklemtoond, o.a. door de identificatie van het personeel geheim te houden. Dit wordt vergemakkelijkt door de bepalingen met betrekking tot het uniform zoals hiervoor werd vermeld.

Aan de Strategische raketstrijdkrachten is, behalve hun primaire taak, eveneens een belangrijke rol toebedeeld in de verdediging van de Sovjet-Unie tegen nucleaire aanvallen. De wijze, waarop deze rol moet worden vervuld, wordt door auteurs, waaronder maarschalk Sokolofski, beschreven en houdt in dat de Raketstrijdkrachten kunnen worden ingezet om vijandelijke nucleaire aanvallen te voorkomen. De dikwijls geuite bewering dat deze uitspraken zijn bedoeld om indruk te maken op het Westen is niet juist. De publicaties, waarin deze ideeën zijn vastgelegd, worden in de gehele Sovjet-Unie verkocht en zijn bedoeld om de bevolking op een nucleaire raketoerlog voor te bereiden.

De Nationale luchtverdedigingstroepen staan na de Strategische raketstrijdkrachten en de Grondstrijdkrachten op de derde plaats. De Luchtverdedigingstroepen maakten tot 1948 deel uit van de Grondstrijdkrachten. Aanvankelijk uitgerust met lvd-vliegtuigen, werd de PVO sinds het midden van de jaren '50 tevens voorzien van grondlucht geleide wapens.

In het begin van de jaren '60 werd gewag gemaakt van twee nieuwe elementen in de luchtverdediging, nl. PKO (verdediging tegen ruimtevaartuigen) en PRO (verdediging tegen raketten). Na de overeenkomst tussen de Sovjet-Unie en de Verenigde Staten van 1965 om geen nucleaire wapens in de ruimte te brengen werd van PKO niets meer gehoord. Hetzelfde geldt na 1968 voor PRO toen bleek dat een anti-raketsysteem niet is opgewassen tegen de Amerikaanse „re-entry vehicles”.

De verdediging tegen vliegtuigen bestaat uit drie componenten: grondlucht geleide wapens, lvd-vliegtuigen en radareenheden. De luchtverdediging is verdeeld in districten. Moskou en Bakoe zijn de hoofdkwartieren van de belangrijkste districten. De lvd-eenheden van de Oosteuropese landen zijn geïntegreerd in die van de Sovjet-Unie. Deze luchtverdediging zal, mede getuige op de Chinese dreiging, ook gehandhaafd blijven indien met het Westen wordt overeengekomen in de toekomst het aantal bommenwerpers te beperken.

De civiele verdediging en bescherming hebben, nu blijkt dat anti-raketsystemen weinig succesvol zijn, opnieuw verhoogde aandacht gekregen. In de Sovjet lvd-conceptie wordt hiermee in grote mate rekening gehouden.

De Sovjetluchtstrijdkrachten omvat

ten frontluchtstrijdkrachten, lange-afstandsluchtstrijdkrachten en luchtvervoereenheden. De Sovjetluchtmacht werd opgericht in 1917. Ervaring werd opgedaan in de Spaanse Burgeroorlog en in de strijd tussen Rusland en Japan in Buiten-Mongolië in 1939. Na de Tweede Wereldoorlog viel in hoofdzaak een krachtmeting van Russische met Amerikaanse vliegtuigen waar te nemen, zoals in Korea, Zuidoost-Azië en het Midden-Oosten. Hoewel de Sovjetluchtmacht qua omvang en taakstelling niet vergelijkbaar is met de USAF is zij een belangrijk Sovjetkrijgsmachtdeel.

De frontluchtstrijdkrachten (vergelijkbaar met USAF Tactical Air Command) zijn ingedeeld bij militaire districten, zestien in de Sovjet-Unie en vier in Oost-Europa. Zij blijven ondergeschikt aan de Generale staf en in tijd van oorlog aan de Stavka (politiek en militair hoofdkwartier). De flexibiliteit van inzet wordt hierdoor vergroot. De vliegtuigen van dit luchtmachtdeel zijn weinig gecompliceerd en daardoor op eenvoudige wijze te onderhouden. Zij kunnen van grasbanen opereren. Bij luchtverwicht kunnen zij massaal de grondstrijdkrachten ondersteunen. Interdictie kan slechts op bepaalde schaal worden uitgevoerd en wordt hoofdzakelijk gedaan met grond-grond geleide wapens of de lange-afstandsluchtstrijdkrachten.

De lange-afstandsluchtstrijdkrachten maken deel uit van de „Troika” van strategische nucleaire middelen (naast de Strategische raketstrijdkrachten en onderzeeboten); daarbij kunnen zij, op gelijke wijze als het Strategic Air Command (SAC), opereren bij niet-nucleaire conflicten. Opzet en werkwijze vertonen veel overeenkomst met die van het SAC. Brandstofbevoorrading in de lucht wordt toegepast, echter niet

zoals bij het SAC met speciale tankvliegtuigen maar met bommenwerpers.

De aanvalsdoelen zijn niet exact bekend; wel kan worden vastgesteld dat vernietiging van de nucleaire middelen van de vijand taak nr 1 is, onafhankelijk van het feit of een conflict nucleair of conventioneel is. Het bereik van de bommenwerpers (onvoldoende voor een vlucht vice-versa SU-VS) en het bezit van lange-afstandsraketten sluiten vliegtuigaanvallen op de VS niet uit. Zo zou brandstofbevoorrading op Cuba kunnen plaatsvinden. Met inzet van bommenwerpers tegen de VS moet dus rekening worden gehouden. Ook blijkt dat door de ontwikkeling van nieuwe bommenwerpers deze component van de „Troika” van strategische strijdkrachten nog steeds van belang wordt geacht.

Luchtvervoerstrijdkrachten hebben een belangrijke rol gespeeld bij de uitbreiding van Sovjetmacht en -invloed. Niet als zodanig herkenbaar hebben militaire vliegtuigen naar vele landen in de wereld materieel overgebracht.

Bij de beschouwing van de Russische militaire vervoerscapaciteit moet de luchtvloot van Aeroflot worden meegerekend. De totale Aeroflot-capaciteit wordt slechts ten dele benut en is kennelijk bedoeld als reserve voor de krijgsmacht. Als voorbeeld kan worden genoemd het invliegen van troepen en voorraden met Aeroflotvliegtuigen en -personeel in Tsjecho-Slowakije in 1968. Een dergelijke inzetmogelijkheid wordt vergemakkelijkt doordat de minister van burgerluchtvaart, waaronder Aeroflot ressorteert, tevens luchtmachtgeneraal is. De luchtvervoerstrijdkrachten hebben noch de capaciteit noch het type transportvliegtuig zoals de USAF. Voorlopig bestaat voor luchtvervoer nog een afhankelijkheid van Aeroflot. Heli-

kopters in de Sovjetkrijgsmacht zijn ingedeeld bij de luchtvervoerstrijdkrachten. Uitgezonderd daarvan zijn de marinehelikopters en de helikopters van de KGB-grensbewaking aan de Chinees-Russische grens.

Het Russische ruimteprogramma valt niet onder verantwoordelijkheid van de luchtstrijdkrachten. Wel hebben zij een aanmerkelijk groter aandeel in de opleiding van astronauten dan de USAF.

Een vergelijking tussen de „aerospace”-elementen van de Sovjetkrijgsmacht en de USAF toont dat de Strategische raketstrijdkrachten ogenschijnlijk, voor wat betrouwbaarheid en nauwkeurigheid van de wapens betreft, een achterstand hebben. De „payload” van de Sovjetraketten is echter groter.

De nationale lvd-eenheden zijn nog steeds ingesteld op het bestrijden van bemande vliegtuigen. De wapensystemen werden getest in Zuidoost-Azië en in het Midden-Oosten. Conform Salt I is er slechts één ABM-systeem, opgesteld rond Moskou. Dit tekort wordt gecompenseerd door een groots civiel verdedigingsprogramma. Bij een strategisch nucleair conflict is dit een zeker voordeel. Het stelt de Sovjet-Unie in staat een beperkt aantal nucleaire aanvallen te incasseren en snel de gevolgen te boven te komen. De Sovjetluchtmacht heeft goede vliegtuigen. Waarschijnlijk heeft de USAF een voorsprong op het gebied van elektronica en wapens. Het bereik van de Amerikaanse vliegtuigen is groter en de transportvliegtuigen van de USAF zijn beslist beter. Het belangrijkste voordeel van de USAF is echter dat bijna alle vliegers recente oorlogservaring hebben.

„Soviet aerospace forces and doctrine”, door col W. F. Scott, USAF ret'd., in „Air Force”, maart 1975

A. J. E. POULISSEN, lkol Klu